

a *lateráni szerződés*

*XI. Pius pápa nyilatkozata
az egyezményről*

*A szerződés és konkordátum
szövege*

*Bevezetéssel ellátta és fordította
Dr. Leopold Antal*

*Szent István-Társulat
az Apostoli Szentszék Könyvkiadója
Budapest*

A LATERÁNI SZERZŐDÉS

XI. PIUS PÁPA NYILATKOZATA
AZ EGYEZMÉNYRŐL

A SZERZŐDÉS ÉS KONKORDÁTUM SZÖVEGE

BEVEZETÉSSSEL ELLÁTTA ÉS FORDITOTTA

Dr. LEPOLD ANTAL

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST

Nihil obstat.

J. Drahos
censor.

3467.

Imprimatur.

Strigonii 20. Sept. 1929.

Julius Machovich
vic. gen.

Kiadja a Szent István-Társulat.

STEPHANEUM NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ R. T.

Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. — Nyomdaigazgató : Kohl Ferenc.

ELŐSZÓ.

XI. Pius pápa «Ubi arcano» kezdetű székfoglaló vagy bemutatkozó enciklikájában a világtörténelem legünnepiesebb és legtermékenyebb órájának mondja azt a várva-várt órát, amelyben a római kérdés az igazságosság alapján békés megoldást nyer. Ez az óra az isteni Gondviselés terve szerint 1929 febr. 11-én ütött, amikor XI. Pius pápa képviselője, Gasparri Péter bíbornok-államtitkár és III. Viktor Emmánuel olasz király meghatalmazottja, Benito Mussolini olasz miniszterelnök a szuverén pápai állam — a Vatikánváros — föllállításáról és a pénzügyi egyezményről szóló *szöveget*, valamint az Apostoli Szentszék és az olasz királyság közt létrejött *konkordátumot* a lateráni palotában aláírták.

Az egyezményeket a fasiszta nagytanács, az olasz kamara és szenátus elfogadták. Az olasz király és a pápa ratifikálták s a ratifikáló okmányok ünnepélyes kicserélése is megtörtént.

Nemcsak a katolikus világ, hanem az egész emberiség kitörő lelkesedéssel fogadta a pápa és

az olasz állam kibékülésének, a római kérdés rendezésének világtörténelmi eseményét s feszült figyelemmel kísérte annak fejleményeit. Megszámlálhatatlan cikk, beszéd és ünnepség méltatta annak jelentőségét. De senki sem magyarázhatta az egyezményeket illetékesebben, világosabban; senki sem ismerhette jobban az egyház céljait, örömét és boldogságát, valamint aggodalmait is, mint maga XI. Pius pápa, aki épen ez egyezmények megkötésével a kétezeréves egyház legnagyobb pápáinak sorába emelkedett. A Szentatyának az egyezmények aláírásának napján, azután 1929 febr. 13-án és május 11-én mondott megkapóan közvetlen, atyailag őszinte és egyszerűségükben fölséges beszédei, a diplomáciai testülethez 1929 márc. 9-én intézett hatalmas és bámulatos jogászi és diplomáciai bölcseséggel ékeskedő szózata, 1929 Úrnapján Gasparri bíbornokhoz írt levele, ez az egyház és állam viszonyát megvilágító örökéletű okmány a leg-tökéletesebb fényben mutatják be a lateráni egyezményeket és kitűnően jellemzik magát XI. Pius pápát, akinek legszemélyesebb művei ezek a nyilatkozatok.

A Szentatya azt mondja, hogy az utóbbi időkben különösen érzékelhető módon tapasztalta a gondviselő Isten segítségét. Mintha maga az Úr Jézus belépett volna az ajtón.

Aki elolvassa XI. Piusnak a lateráni egyezmé-

nyek kapcsán tett nyilatkozatait, úgy érzi, hogy a pápa belép az ajtaján s végtelenül bájos kedvességgel, atyai szeretettel magyarázza az Istennek nagy tetteit az egyházban. Megéreződik a szaván a Szentlélek bibliai stílusa, az egyház titokzatos testének lehellete. Kirajzolódnak a Gondviselés terveinek nagyszerű vonalai. Kiáramlik és a szívbe szűrődik a boldogító bizalom, szent Péternek nagyszerű hite. A Szentatya kívánja, hogy a katolikusok megismerjék az ő nyilatkozatait. Ugyanezért a Szent István-Társulat elhatározta, hogy azokat magyar nyelven kiadja. A fordító igyekezett az eredetihez a legszorosabban ragaszkodni, hogy Krisztus földi helytartójának egyéni nyelve szöjjön az olvasóhoz.

Adja Isten, hogy a fontos okmányokat és különösen azok pápai magyarázatát olvasva újra átéljük boldogságunkat az egyházban, katolikus öntudatunk és önérzetünk hőmérője magasra szökkenjen, életünk legmeghatóbb pillanatainak *cre-dója* törjön föl szívünkből: Hiszem az egy, szent, katolikus és apostoli egyházat!

XI. Pius pápa ráirányította a világ figyelmét Krisztus királyságára s külön ünnepet rendelt a Krisztuskirály tiszteletére. S a Krisztuskirály fölevenítette földi helytartójának királyságát. A lelkiekben szuverén pápa a földiekben is szuverén király lett teljesen szuverén területen — a Vatikánvárosban. Király lett, amint volt Krisztus után

az V., de kifejezetten a VIII. századtól — Kis Pipin, Nagy Károly, Jámbor Lajos és I. Ottó adománylevelei óta egészen 1870-ig, amikor az olasz királyi csapatok Róma városát elfoglalták s az olasz állam az egész várost, tehát a Vatikán területét is olasz állami főnhatóság alatt álló területnek nyilvánította s ezzel a legalább is 11 évszázados pápai államnak véget vetett.

Az 1871. évi olasz garanciális törvény a pápa személyét ugyan szentnek és sérthetetlennek nyilvánította, neki a szuveréneket megillető tiszteletjogokat biztosította, évi 3,225.000 líra civillistát szavazott meg; az őrségtartást, követküldést és követfogadást megengedte; a vatikáni, lateráni és castelgandolfói palotákat a területenkivüliség előjogaival fölruházta; a postai érintkezés, a zsinatok és konklávék szabadságát garantálta, de IX. Pius pápa úgy a pápai állam területének elrablása, mint az egyoldalú garanciális törvények ellen tiltakozott s a megszavazott összegeket föl nem vette. Utódai — XIII. Leó, X. Pius, XV. Benedek, XI. Pius — követték példáját. Tiltakozásuk jeléül a vatikáni területet el nem hagyták. Ezek a pápák állandóan hangoztatták, hogy az egyetemes katolikus egyház fejének szabadságát lelki hatalmának gyakorlásában csak a teljes világi szuverénség biztosítja, amelynek egyik alkotó eleme a szuverén terület, s nemcsak önálló pápai állami területet követeltek, hanem a pápai terület érinthetlen-

ségének és semlegességének biztosítására garanciákat is kívántak. A pápai terület nagysága nem volt a pápák szemében fontos kérdés. Már IX. Pius pápa is tett ilyen kijelentést. Ámde az olaszok, akik 1870 előtt még Róma városának a Tiberis jobbpartján fekvő részét egészen a tengerig akarták a pápának szuverén területül átengedni, 1871 után már bármely csekély területnek az olasz főnhatóság alól kivonásáról hallani sem akartak. 1870-ben s még a garanciális törvény tárgyalásakor is az olasz kormány maga azt az álláspontot képviselte, hogy a pápa szabadságát az európai hatalmak garanciája alá helyezi. Később azonban az olasz kormányok a pápának Olaszországhoz való viszonyát kizárólag olasz belügynek tekintették s tiltakoztak minden idegen hatalomnak beavatkozása ellen.

A merev olasz álláspont rákényszerítette a pápákat, hogy a római kérdés megoldásához más hatalmak támogatását kérjék. Diplomáciai lépéseik néha sikerrel kecsegtettek, de végeredményben mindig meghiusultak. Legutóbb a világháború folyamán a központi hatalmak vetették föl a római kérdést s annak megoldását a legkülönbözőbb módokon keresték. Fölmerült az a terv is, hogy a pápának Olaszországon kívül szereznek szuverén területet.

Olaszországban a pápa és az olasz állam meghasonlása a lelkiismeretek meghasonlásához veze-

tett. A gyakorló katolikusok nem tudtak elhelyezkedni a politikában, amely teljesen a radikálisok prédájává vált. Egyes bátor kezdeményezőknek hangja elveszett a nagy közönyben. A hatalmon levők már nyíltan magyarázták, hogy az ellenséges viszony a pápa és Olaszország között tulajdonképpen a pápa és Olaszország között kívánatos állapot. Alessandro Fortis miniszterelnök 1905-ben mondotta: «Van egy hang, amely elhallatszik és engedelmességre talál a világ egyik végétől a másikkig. Értékes nekünk, hogy ez a hang olasz. De csak ama föltétel alatt, hogy a világ megtartsa azt a meggyőződését, hogy a pápa — bár olasz — mégis internacionális, független minden olasz befolyástól. Amely percben ez a meggyőződés megrendül, a pápaság nekünk nem használ semmit. Ebből adódik a mi politikánk. Rossz viszonyban kell lennünk a pápával. Nem annyira, hogy csomagoljon és itthagyjon, hanem hogy fenntartsuk azt a benyomást, hogy a pápának semmi köze az olasz kormányhoz».

Időnkint igen veszedelmes izgatottságot sikerült teremteni a pápa ellen Olaszországban. Különösen egyes külhatalmaknak a Szentszékkal tárgyalásai alkalmával. A világháborúban a minduntalan fölhangzó megoldási tervek olyan hangulatot teremtettek, hogy a Szentszék szükségesnek vélte a megnyilatkozást. Kijelentette, hogy a Szentszék a római kérdés fölvetésével nem kívánja a hely-

zetet súlyosbítni s ügyének eldöntését nem fegyverektől és erőszakos beavatkozástól, hanem az isteni Gondviseléstől és az olasz nép igazságérzetétől várja. Ez a nyilatkozat kiválóan alkalmas volt Olaszország megnyugtatóására és kedvező atmoszférát teremtett. Egyelőre azonban megoldásra nem lehetett gondolni. Olaszország még a háborúba lépése előtt kötött szerződésben kikötötte, hogy a pápa a békekonferenciára meg nem hívható és ott a római kérdés föl nem vethető. Így a világháború sem hozhatott megoldást, bár a világháború a legélesebben bebizonyította a pápa helyzetének tarthatatlanságát.

Olaszországot a szerencse ugyan a győzők mellé állította, de az ország a hosszas belviszályokban és egyházellenes irányban erkölcsileg elgyöngült és az anarchia felé haladt. A legnagyobb veszedelem idején a fasiszta szervezetek Benito Mussolini vezérlete alatt megkezdették a polgári társadalom védőharcát s azt a gyöngye kormányal szemben is diadalra juttatták. Átvették a hatalmat és az államot a fasiszta ideológia szerint átszervezték. Mussolini nemzetének nevelése közben észrevette, hogy az olasz nemzet szelleme és tradíciói mélyen benngyökereznek a katolicizmusban s egészséges nemzeti közszellem csak úgy teremthető, ha az egyház teljesen szabadon kifejtetheti működését. Hogy az egyház segítő kezét megszerezze, szüksége volt a Vatikánra. Ő maga kez-

deményezte a kibékülést két benső híve — Gentile és Arnaldo Mussolini közvetítésével. Egyik a Corriera della Sera, a másik a Popolo d'Italia hasábjain fejtegette a megegyezés lehetőségeit. Az Osservatore Romano — a Szentszék félhivatalosa — udvarias és békülékeny válaszokat adott.

Egyszerre azonban a hírlapi puhatolódzás megakadt. Úgy látszott, hogy a fasizmus sem hajlandó az olasz területi integritást föladni. Azonban a hírlapi csend alatt megkezdődtek a hivatalos tárgyalások, amelyek eredményre vezettek. A pápa nem kívánt az olaszoktól területi áldozatot. Megelégedett a szorosan vett vatikáni területtel némi határkiigazítással és a külföldi hatalmak garanciája nélkül elfogadta Olaszországtól a Vatikánvárosnak szuverén pápai államterületté nyilvánítását. Azonban a hatalmak garanciája helyett követelte Olaszországtól konkordátum kötését, amelyben Olaszország rendezi az egyházhoz való viszonyát. S a jelen füzetben közölt pápai nyilatkozatokban a Szentatya kifejti az okokat, amiért a lehető legkisebb területtel megelégedett és amiért a konkordátumot értékesebb biztosítéknak tekintette, mint Olaszországon kívül más hatalmaknak garanciáját a pápai állam mellett. Azért a helyes katolikus közfelfogás kialakulására rendkívüli fontosságuk van a pápa nyilatkozatainak.

Olaszország a konkordátumban az őszinte megterésnek és a lelkiismereti béke megbecsülésének

jeleit mutatta. Nagylelkűen biztosította a pápa és az egyház szabadságát. Elvetette a régi liberális politikai iskolának minden tévedését. Nem politikai szolgálatokat várt a pápától, akinek internacionális helyzetén nem változtat az a tény, hogy rossz vagy jó viszonyban van-e Olaszországgal. Csak maga is helyet kért a pápával békében élő országok sorában és élvezni akarja azokat a lelki előnyöket, amelyek Krisztus földi helytartójától minden engedelmes népnek kijárnak. Sőt mint a pápai székhez legközelebb álló nép belátja kötelességét, hogy példát adjon a katolikus nemzeteknek s kiengesztelje azt a botrányt, amely ötven éven át az egész világ katolikusainak mélyen fájt. Azért szolgálatot is akar tenni a pápának, mert megértette, hogy saját népe és az egész világ előtt azzal szerez tekintélyt, ha a pápaság és az egyház teljes függetlenítésén kívül támogatja azokat a politikai békéket is előkészítő lelki béke megteremtésében. Ötvenéves viszálynak megszüntetése, az egyoldalú erőszaknak jóvátétele, az olasz állampolgárok lelki egyensúlyának helyreállítása, egységesen katolikus, hatalmas népnek beleállítása a nagy katolikus munkába a világtörténelem egyik legnagyobb cselekedete. XI. Pius pápa megható módon nyilvánítja örömét a nagy békemű fölött. Azonban apostoli bátorsággal rámutat a hibákra és tévedésekre, amelyek a lateráni egyezmények tárgyalása és magyarázata köz-

ben estek. A hibák pápai kritikája nagy jogi és egyházpolitikai okulást nyújt az egész világnak az állam és egyház viszonyának elrendezésében s hangosan megcáfolja azokat a vakmerő aggodalmakat, amelyek az olasz békeműtől a Szentszék erkölcsi függetlenségét féltik.

Róma város plébánosaihoz és nagybőjt szónokaihoz.

Róma város plébánosaihoz és nagybőjt szónokaihoz intézett beszéd az 1929 február 11-iki kihallgatáson.

Szívem mélyéből mondok istenhozottat nektek, a küszöbön álló nagybőjt szónokainak, bárhonnan jöttök, mert fiaim vagytok, jó fiaim, annyira kedvesek, hogy a közös Atya házába jöttök.

Üdvözöllek már azért is, sőt különös melegséggel azért, mert a Mi bíboros munkatársunkkal jöttök a Nekünk oly kedves és drága Róma város lelki gondozásában, aki hathatósan támogat munkánkban, s Róma kedvelt plébánosaival, akik minden túlzás nélkül mondva a római papság gyöngyei, akik iránt hálát érzünk és nyilvánítunk segítségükért és a Hozzánk legközelebb élő lelkek folytonos javításáért, amelyeket az isteni gondviselés a legmelegebben bízott lelkipásztori gondjainkra.

Azután azért is üdvözöllek, mert ebbe az új Jeruzsálembe az isteni ígét vizitek, az új élet hordozóját

S ha lehetséges, még annál is több szeretettel köszöntelek azért, mert a Nekünk annyira benső-

ségesen és szentül ünnepi órában jöttök, megkoronázatásunk hetedik évfordulójának előestéjén és papságunk ötvenedik, jubileumi évének kezdetén : két ünnepség, amelyek együttes erővel (Nekünk bizony félelmetes erő) emlékünkből idézik, elmondják, elsorolják az Isten összes kegyelmeit és minden irgalmasságát és — fájdalom — összes nyomorúságainkat és gyarlóságainkat immár oly sok esztendő hosszú sorából.

Még más okból is kiválóan kedves és alkalomszerű Nekünk a ti jöveteletek és jelenlétetek, oly okból, amely önmagában is magasra emeli ennek a kihallgatásnak jelentőségét.

Az imént beszéltünk az Isten jóságáról és irgalmasságáról. Sietve kérjük a ti imáitok támogatását, hogy kevésbé méltatlanul adhassunk hálát az Úrnak ; azt a támogatást, amelynek szükségét leginkább most látjuk, ebben az időpontban, amikor gyöngeségeinket jobban átérezzük, mint valaha, fölmagasztaltásunk annyi éve után és a papi kegyelmek széles és hosszú folyása után. Mind-egyikteknek megvan a szószéke és kész a szentbeszédei tervezete, amely elmélkedésben, tanulásban és imádságban érlelődött. S Mi nem is akarjuk zavarni terveiteket. Mégis tudjuk, hogy beszédeitek folyamán módot találtok a hívő hallgatóknak előadni és különös figyelmébe ajánlani bizonyos pontokat, amelyek leginkább a szívünkön fekszenek.

Az első kínos pont, amely Minket még most is

mélyen elszomorít, pedig annyi szó és prédikáció elhangzott már róla úgy a lekipásztorok, mint a jó sajtó részéről: az a pont, amely miatt mint az Úr Jézus Krisztus földi helytartója pirulunk, sőt amely az Úr Jézus erélyes nyilatkozata szerint magát az Urat is pirulásra készíti, nem egyéb, mint a sok szerencsétlen nőnek és leánynak szemérmertlensége, akik pedig keresztényeknek mondják magukat és keresztényeknek is akarnak hivatni.

Igyekeztek ti is — kedves fiaim — atyai jóssággal, béketűrőssel és buzgósággal meggyőzni a szegényeket, hogy ők rabszolgái olyan divatnak, amely művelt országhoz, annál inkább keresztény országhoz teljesen méltatlan. Nagyon sok ilyen szegény rabszolganő érzi az igát és szégyenkezik miatta, de nincs elég ereje föllázadni a zsarnokság ellen, amely elősködik szégyenükön, mint a rabszolgakereskedő a rabok vérében, ebben az új fehér rabszolganőkereskedésben.

Viszont bélyegezzétek meg apostoli szavatok tüzével a szemérmertleneket, akik nemcsak nem érzik öltözetük dísztelenségét, hanem dicsekednek és kényeskednek vele.

Másodsorban igyekeztek előmozdítani és megvédeni (ez a valódi kifejezés) a parókiális vallási kötelességek beteljesítését, értjük alatta azt a fölséges összeséget, ami a parókiális életet kiteszi, legalább az elengedhetetlenül szükséges mértékben a vallásos oktatás látogatását, abban a kitartást és szor-

galmat, mind olyan dolgok, amelyeket komolyan fenyegetnek, vagy — ami még rosszabb — többé-kevésbé már kártékonyan befolyásolnak ama mozgalomnak túlzásai, amelyet nem olasz szóval sportnak hívnak. A túlzások a sportot megfosztják nevelő és egészségfejlesztő hatásától s viszont akadályul állítják oda más lényeges emberi erő kifejtések sikere, sőt legszükségesebb élete és kibontakozása elé.

Harmadszor azt akarjuk nektek mondani (talán már tudjátok vagy hamarosan megtudtátok volna), hogy *apostoli rendeletet* írtunk alá, mint kiváló megelégedettségünk tanujelét a múlt évben Rómában, a jó Arezzo Guido centenáriuma alkalmával megtartott szép és hasznos ceciliánus kongresszus fölött, az egyházi zene és a gregorián ének érdekében és egyúttal a szent liturgia érdekében az istentisztelet nagyobb dicsőségére, hiszen ezek a tárgyak egymástól elválaszthatatlanok.

Kívánságaink végrehajtását rábíztuk bíboros helytartónk Őeminenciájára és tudjuk, mit várhatunk az ő buzgóságától. Mégis ajánljuk az ügyet nektek is, mert annak terjesztői lehettek, ha nem is a szószékről, legalább sok más alkalommal, amelyek kegyeletes és buzgó szíveteknek kínálkoznak.

És most áttérünk arra a másik körülményre, amely a ti látogatástokat kiváltképen kedvessé és alkalomszerűvé, ezt az együttlétünket pedig egészen más mértékben emlékezetessé és történelmi

jelentőségüvé teszi, mint megkoronáztatásunk hetedik évfordulójának és jubiláris évünknek egyébként szép és ünnepies alkalmá.

Épen ezen a napon, sőt ebben az órában, talán pontosan ebben a pillanatban, lent lateráni palotánkban (mondhatnám — plébánosokhoz szólván — a Mi plébániánkon) bíboros államtitkárunk, mint teljhatalmú megbizottunk és Mussolini lovag, mint az olasz király Őfelségének teljhatalmú megbizottja aláírnak egy szerződést és egy konkordátumot.

Szerződést, amelynek célja elismerni és amenyire emberileg lehetséges, biztosítani a Szentszéknek az igaz, valódi és tényleges területi szuverénitást (mert a világon — legalább eleddig — más igaz és valódi szuverénitást nem ismernek, mint épen a területit), amely világosan és szükségszerűen megilleti Azt, aki a reáruházott isteni megbízás és isteni képviselet miatt nem lehet alattvalója földi szuverénitásnak.

Konkordátumot, amelyet kezdettől fogva a szerződéssel elválaszthatatlanul összekötni akartunk, hogy kellő rendezést nyerjenek Olaszországban a vallási ügyek, amelyeket oly régóta elhanyagoltak, földúltak és letaroltak az egymást követő üldöző vagy az egyház ellenségeinek lekötelezett és alárendelt kormányok, még ha maguk talán nem is voltak az egyház ellenségei.

Ne várjátok Tőlünk a ma aláírt egyezmények részleteit, mert azt az idő sem engedi, de nem

engedik a tárgyalás kényes szempontjai sem, hiszen az egyezményeket nem lehet véglegeseknek és befejezetteknek tekinteni, amíg a meghatalmazottak aláírását a magas hozzájárulások után és a szokásos alakiságok betartásával nem követik az úgynevezett szuverén aláírások. Ezeket a szempontokat nyilván nem ismerik vagy elfelejtik, akik holnapra várják ünnepies áldásunkat Urbi et Orbi a szent Péter-templom külső erkélyéről.

Most csak fölfegyverezni akarunk titeket bizonyos kétségek és bírálatok ellen, amelyek már elhangzottak és bizonyosan annál szélesebb körben elterjednek, minél inkább ismeretessé válik a mai nap eseménye, hogy ti a magatok részéről kellően tájékoztathassatok másokat. Nem illik ugyan, hogy ezeket a dolgokat a szószékre vigyétek. Már azért sem kell azokat a szószéken tárgyalni, hogy ne zavarjátok szentbeszédeitek előre megállapított rendjét. De máshol is sokan fölkeresnek titeket, részben hogy konferenciákon és más hasonló alkalmakkor különös lelki hasznot merítsenek ékesszólástokból, részben, hogy mint jobban értesültektől az aktuális tárgyról minél hitelesebb és elfogulatlanabb nézeteket halljanak.

Kétségekről és bírálatokról szoltunk. S sietünk hozzátenni, hogy ami a saját személyünket illeti, Minket azok nyugodtan hagynak és mindig nagyon nyugodtan fognak hagyni, bár a valóságban ezek a kétségek és kritikák elsősorban, sőt úgyszólván

kizárólag Nekünk szólnak, mert elsősorban, hogy ne mondjuk, egyedül és teljesen a Mienk a felelősség, a nehéz és félelmetes felelősség . . . azért, ami történt és ami ennek következtében a jövőben történhetik.

Nem is lehet ez másképp. Mert ha a kapitány a hajózás kritikus óráiban jobban is rászorul munkatársainak hű és áldozatkész támogatására (a támogatást Nekünk meghatározó hűséggel és áldozatkészséggel és hihetetlen mértékben nyújtották), a nehéz órákban legkevesebb sem engedheti át helyét és vele a parancsnokság veszélyeit és felelősségét másoknak. Őszintén mondhatjuk, hogy az említett egyezményeknek nincs egyetlen sora vagy kifejezése, amelyet legalább harminc hónapon át ne tettünk volna személyes tanulmányunk, elmélkedéseink és imádságaink tárgyává s még sok jó és az Istenhez közel álló léleknek imádságát is bőséges mértékben kértük.

Ami Minket illet, kezdettől fogva tudtuk, hogy nem sikerül majd mindenkit kielégíteni. Ami különben rendesen magának a jó Istennek sem sikerül. Magunkévá tettük a próféta s egyben az Úrnak szavát: «Ego autem in flagella paratus sum». Ez egyébként a Mi életünknek már megrögzött szokása.

Ámde eltekintve Személyünktől, tartozunk Magunkat kellően kimagyarázni, mert mindenkivel szemben lekötelez az egyetemes atyaság és az

isteni Gondviselés által Ránk bízott egyetemes tanítói hivatal.

Rátérünk a kétségekre. Midőn bíboros államtitkárunk útján összehívtuk a Szentszéknél akkreditált diplomáciai testületet, hogy annak közvetítésével a hatalmakkal közöljük a tárgyalások állását és a közelálló lekötést, nyomban fölmerült a kérdés, vajjon a Szentszék ezzel a hatalmak engedélyét vagy beleegyezését akarta-e kérni, vagy talán garanciákat akart-e szerezni tőlük az új egyezmény számára. Ime a válasz: 'Elemi kötelességünk volt a lekötés előtt a tárgyalások menetéről értesíteni azokat az urakat, akik Mellettünk szeretetreméltóságukkal nemcsak jó szolgálatokat tesznek, hanem azonfelül képviselik a Szentszékkal diplomáciai viszonyban álló számos hatalomnak barátságát és kedves hajlandóságát. De engedélyről, beleegyezésről vagy garanciák kéréséről nyilvánvalóan szó sem lehetett.

Már a sejtés alapján, amely ezekről a dolgokról eléggé széles körben kiszivárgott, mindnyájan és a világ minden részében mondták és ismételték, hogy a Szentszék ügyeiben dönteni végeredményben is csak a pápa illetékes és a pápa nem szorul sem beleegyezésre, sem engedélyre, sem garanciára. S a Magunk részéről meg kell mondanunk, hogy ez az igazság, bármennyire fontos és értékes is Nekünk az összes államok és az összes kormányok jóindulata és barátsága.

Elvégre is valóságos garanciákat mi másban találhatnánk, mint igazságos ügyünkben, az olasz nép lelkiismeretében és igazságérzetében s még inkább az isteni Gondviselésben, az egyháznak megígért, soha meg nem szűnő isteni segítségben, amely különös módon támogatja az Isten képviselőjét és helytartóját a földön?

Hogy ilyen garanciákat lehet-e máshonnan remélni még eléggé nagykiterjedésű földi hatalom számára is, amilyen már szerepelt Európa politikai térképén, meglátszott abban, amit a hatalmak tettek vagy inkább nem tettek, nem akartak vagy nem tudtak megtenni, hogy annak elestét megakadályozzák. Úgy látszik, nem tudtak cselekedni. De ha így áll (s valóban így áll) az emberi dolgok menete és örök története, miképen tudnánk Mi biztos oltalmat találni a jövő veszedelmei ellen? A veszedelmek a jelen esetben különben is csak esetlegesek és valószínűtlenebbek, mint bármikor.

A második kétség: Vajjon mi lesz holnap? Ez a kérdés nem nyugtalanít Minket, mert egyszerűen azt válaszolhatjuk: Nem tudjuk. A jövő az Isten kezében, tehát jó kezekben van. Bármit szövöget számunkra a jövő, bármit intézkedik vagy eltűr az isteni Gondviselés, Mi már most kimondjuk és kinyilvánítjuk, hogy akármilyen lesz az isteni Gondviselés jeladása az intézkedésben vagy eltűrésben, bizalommal követjük azt, bármily irányban is szólít Minket.

Bírálat is nagyon sok fog elhangzani. Mégis könnyen két részre oszthatjuk azokat. Egyesek majd azt mondják, túlsokat követeltünk; mások, hogy túlkeveset. Annál inkább fölmerülhet ez a kifogás, ha elkülönítve nézzük a tereket, amelyeken állítólag túlsokat, illetve túlkeveset kértünk.

Egyesek talán túlkevésnek találják a területet, a földet. Mondhatjuk — minden részletezés és pontosabb megjelölés nélkül, ami még korai volna — valóban kevés, nagyon kevés, a lehető legkevesebb, amit ezen a téren kértünk. Szándékosan tettük, hosszú megfontolás, elmélkedés és imádság után. Így cselekedtünk bizonyos okokból, amelyeket jóknak és súlyosaknak tartunk. Mindenekelőtt is megmutatni akartuk, hogy az atya tárgyal a fiaival s azért a Mi föladatunk a dolgokat nem bogyozni és nehezíteni, hanem leegyszerűsíteni és könnyíteni. Azután lecsitítani és elhallgattatni akartunk minden lármát. Óhajtottuk, hogy egyeseken igazságtalan és teljesen alaptalan legyen minden panasz, amelyet az ország területi integritásának — hogy úgy mondjuk — a babonája nevében emeltek, vagy emelhetnek. Úgy hittük, hogy előrelátó és úgy a jelenben, mint a jövőben mindenkire jótékony gondolatot követünk, mert több nyugalmat teremtünk, ami első és elengedhetetlen előfeltétele a tartós békének és minden boldogulásnak.

Harmadszor döntő tanubizonyságát akartuk

adni, hogy Jézus Krisztus földi helytartóját nem a területi mohóság mozgatja, hanem kizárólag a lelkiismereti kötelesség, hogy csak azt követelje, amit nem követelnie lehetetlenség. Hiszen valamilyen területi szuverénítás általánosan elismert szükséges előfeltétele a valódi szuverén joghatóságnak, tehát legalább annyi terület kell, amennyi a szuverénításnak elégséges alapja ; akkora terület, amely nélkül a szuverénítás nem állhat meg, mert nincs mire támaszkodnia. Nézetünk szerint Mi a dolgot alapjában úgy ítéljük meg, amint szent Ferenc gondolkodott : olyan legyen a test, hogy együtt tartsa a lelket. A többi szentnek is az a fölfogása : a testet a legszükségesebbre szorítani, hogy szolgáljon a léleknek, fenntartsa az emberi életet és vele a jócselekedeteket.

Reméljük, majd mindenkinek beviláglik, hogy a pápa csak annyi földterületet mondhat a magáénak, amennyi elégséges, hogy a reá bízott lelki hatalmat az emberek közt az emberek javára szabadon gyakorolhassa. Nem átalljuk kimondani : Őszintén örvendünk, hogy így van. Örvendve látjuk földi területünket a legkisebb határok közé szorítva, mert ez a kis terület az emberiség szemében átszellemülhet és föl is kell olvadnia abban a végtelen, fönséges és isteni szellemiségben, amelyet neki alátámasztania és szolgálnia kell. Másrészt joggal mondhatjuk, a terület, amelyet magunknak fenntartottunk és a Mienknek elismertek,

kicsi ugyan mértanilag, de a maga összességében nagy, a legnagyobb a világon, bármily más szempontból nézzük.

Amely terület dicsekedhetik Bernini szobor-sorával, Michelangelo kupolájával, a tudomány és művészet kincseivel a Vatikán levéltáraiban, könyvtáraiban, múzeumaiban és képtáraiban; amely terület magába zárja és őrzi az apostolok fejedelmének sírját, az mégis teljes joggal állíthatja, hogy nincsen a világon nála nagyobb és drágább ország.

Igy tehát eléggé győzelmesen és nyugodtan lehet válaszolni arra az ellenvetésre, hogy túlkeveset követeltünk. Különben is nem gondolják meg talán eléggé, mennyi kellemetlenséget és veszedelmet jelentene (manapság, mondjuk), ha az egyház egyetemes kormányához még bármily kevés lakosságnak a polgári kormányzását is hozzácsatolnók.

A terület kicsisége biztosíték minden ilyfajta baj és veszedelem ellen. A Vatikán elkormány-zása már 60 éve minden különös zavar nélkül történik.

Mások viszont azt mondják, sőt hangoztatták már vagy legalább is céloztak rá, hogy túlsokat követeltünk: természetesen más téren, mégpedig — megmondjuk — a pénzügyi téren. Talán helyesebben a gazdasági téren, mert nincs szó állam-költségekről, hanem csak szerény háztartásról.

Ezeknek egy megfontolást ajánlunk válaszként. Ha tőkésítve kiszámítanók mindazt, amit Olaszországban egészen szent Péter örökségéig az egyháztól elvettek, micsoda szédületes, óriási, kimondhatatlan összeg jelentkeznék? Talán elhitheti a pápa a katolikus világgal, hogy ezt ő nem tudja? Nem kötelessége-e neki a jelenben és a jövőre minden szükségletéről gondoskodni, amely a világ minden részéről feléje kiált. Ezek a szükségletek, ha lelkiek is, mégis csak anyagi eszközökkel enyhíthetők, akár személyi, akár intézményes szükségletek.

Még egy másik megfontolást is elfelejtenek a kritikusok. A Szentszéknek joga van a saját anyagi függetlenségét megalapozni, amely nélkül nem volna kellőleg megvédve a méltósága és a cselekvési szabadsága. Bízunk ugyan a hívek áldozatos szeretetében, az isteni Gondviselés csodálatos művében, amelyet a gyakorlatban péterfillérnek nevezünk. Az Isten keze csodákat művel benne már hét év óta. De az isteni Gondviselés nem ment föl Minket az okosság erénye alól és a közönséges emberi gondoskodás alól, amely hatalmunkban áll. S azután nagyon könnyen figyelmen kívül hagyják, hogy a Szentszéknek nyújtott bármekkora kárpótlás sem lesz elegendő, hogy aránylag kis részben is fedezze a szükségeket, amelyek nagyok, mint az egész világ, mert az egész világon elterjedt a katolikus egyház. Folyton nőnek az

igények, amint a missziós művek óriási lendülettel fejlődnek s elérik a legtávolabbi országokat. Nem kell külön hangsúlyoznunk, hogy a művelt országokban, Európában Olaszországban — itt különösen az elszenvedett kifosztások után — hihetetlenül számos és súlyos a nyomorúság, amely gyakran a könnyekig meghat, a személyes szükségletek, az egyházi — még a leginkább életbevágó intézményeknek szükségletei is, amelyek — mint jól tudjuk — a Szentszékhez fordulnak segítségért, az összes hívek Atyjához.

Visszatérve a mai eseményekre, vonjuk le az épen annyira igaz, mint vigasztaló következtetést. A tanulság az, hogy az Isten útjai tényleg kifürkészhetetlenek, sokfélék és váratlanok ; hogy bármi is történik s akármiként történik és a siker titkát kutatjuk, mindig az Isten kezébe vagyunk ; hogy a nagy dolgok nem a Mi eszünkre és kezünkre hallgatnak, hanem mindenkor és mindenben az Úr híz hasznát az eseményekből, mindent az Ő szent akarata jóságos céljainak szolgálatába hajt, amiért is Nekünk nem marad más hátra, mint most is ismételni : Fiat voluntas Tua — legyen meg a te akaratod.

A Katholikus Szent Szív-Tudományegyetem zárándokaihoz.

A milanói Katholikus Szent Szív-Tudományegyetem tanáraihoz és hallgatóihoz intézett beszéd az 1920 február 13-iki kihallgatáson.

Mindenekelőtt őszinte nagy örömünknek és valóságos meghatottságunknak kívánunk kifejezést adni, amelyet Bennünk azok a szép dolgok kiváltottak, amiket a jelen pillanatig láttunk és hallottunk. Szépek voltak a beszédek, szépek és értékesek az ajándékok, gyönyörűek és illatozók a virágok, változatos színeikben olyan kedvesen ékesszólók, kedves és megható az élet nagyszerű szívverése és fölséges illata, «a fölséges egyszerűség» — ahogyan a nagy Manzoni mondaná — az az egyszerűség, amelyet csak az Isten keze hinthet a legnagyobb és a legkisebb dolgokra egyaránt, a nagyokra rálehelvén az alázatos természetességet, a kicsinyekbe beleoltván a kimondhatatlan bájnak jeleit és nyomait. Szépek voltak a Rector Magnificus, a tanárok és hallgatók képviselői részéről elhangzott szavak. Pompások és fényesek az ajándékok, amelyek szívünket megtöltötték

örömmel, a sok testes kötet, tanulmányaitok és fáradságos munkátok gyümölcse. Szép volt a ti egyetemi gondnokok jelentése is, bár igazságtalan és túlszerény, mert a fölsorolt számokról azt állította, hogy szárazak. Pedig a valóságban nem szárazak, mert — amint egy lombard költő mondta, igaz, csak másod- vagy harmadrangú költő, mégis gyakran igen szerencsés kifejezéseket talált — az egész világ matematika és költészet. Tényleg a természet költészete a számok költészete, mert a számok nyujtanak fogalmat a Teremtő alkotásainak nagyságáról. Minél szélesebbek és majdnem leolvashatatlanok lesznek a számok, annál ragyogóbb és döbbenetesebb a költészet. S az imént föl-olvasott számok az alkotások annyi szépségét, az erőfeszítések akkora nemességét, a tanulmányok oly bőséges gyümölcsét mutatják, hogy valóban újjongó és rendkívüli a Mi örömünk, amelyet a számok költészete lopott a szívünkbe. Mindezekhez a szép dolgokhoz járul még — kedves tanárok és hallgatók — a ti megjelenésetek vigasztaló ereje, a ti Atyátoknak édes vigasztalás. Ugyanezért bőséges áramban csordul Szívünkbe a hála és a köszönet. Ami gondolat, vallomás, fogadás elhangzott, azt úgy vettük, hogy őszinte szívetekből jött; azért szívünkbe zárjuk s magának Jézus Szívének ajánljuk, annak az isteni Királynak, akinek az isteni Gondviselés titokzatos végzése folytán a földön helytartója vagyunk.

Már az eddig mondott szavaim eléggé elárulják, milyen érzéssel válaszolunk áldást kérő esdeklésekre. Adjuk áldásunkat teljes szívünkből, nemcsak a jelenlevőkre, hanem mindazokra, akiket képviseltek, bár a képviselőt olyan számos, hogy a teljes felét kiteszi az egyetemhez tartozóknak. Áldásunkat szánjuk az egyesek minden gondolatára, munkájára, szándékára és jó föltételére.

Ez a kihallgatás a kiválóan szép és jelentőség-teljes időpont miatt is különösen kedves Nekünk. Mert itt az idő, amikor a közös Atya előrehaladó öregségének folyton súlyosbodó és növekvő éveit számlálja a hetedik év alkonyán és a nyolcadik hajnalán, amióta az Isten titokzatos terve őt elhívta az ő helyére, amely, ha megüresedik, akkor «ür támad az Isten Fia jelenlétében». Itt a pillanat, amely papságunk ötvenedik évének kezdetét jelzi s ez különös hangsúllyal figyelmeztet Minket az Isten sok kegyelmére és számtalan gyarlóságunkra. Itt az óra, amikor az isteni Gondviselés Minket oly tettek véghezvitelére és oly események elindítására kiszemelt, amelyek teljes bizonyossággal — legalább amennyire emberileg előrelátható, sőt nemcsak emberileg, hanem a természetfölötti világrend szempontjából is — hivatva vannak (reméljük, rendületlenül bizakodunk, mert kezdetől fogva az volt velük a szándékunk és óhajunk) nagyszerű gyümölcsöket teremni a Krisztus Király dicsőségre, az Anyaszentegyház díszére, a lelkek

üdvére, Olaszország javára s benne számtalan lélek jóvoltára, amelyek Nekünk annál kedvesebbek, minél közelebb állnak Hozzánk ; sőt az egész világ javára, ha másban nem, legalább azokban a nyilvánvaló hatásokban, amelyek az említett események számára megnyerték az egész világ, az összes jó lelkek, az összes mélyenérző és nagyratörő szívek rokonszenvét ; s abban, hogy nemcsak Itáliában, hanem az egész világon hathatósan elősegítették a lelkiismeretek megbékítését, azt a békét, amelyet az Úr Jézus «*pacem meam*» a maga békéjének mondana, Krisztus békéjét Krisztus országában. Már érintettük ezt a tárgyat két nappal előbb Róma város plébánosai és a nagybőjti szónokok előtt mondott beszédünkben, elébevágni akarván néhány nehézségnek, amely előreláthatólag fölmerül. Abban a formában és mértékben szóltunk, amely — nézetünk szerint — megfelel azok igényeinek, akik tanácsért a plébánosokhoz és a hitszónokokhoz fordulnak. Egyetemi tanárok és a szellemi elmélyedéshez szokott ifjak számára, amilyenek az egyetemi hallgatók, más horderejű megvilágításokat tartogatunk, nevezetesen olyanokat, amelyek a filozófiában, jogban és politikában jártas elméknek valók.

A Szentszék és Itália közt létrejött szerződés nem szorul külön magyarázatra és igazolásra, mert a szerződés önmagában a legvilágosabb és a legmeggyőzőbb magyarázat és igazolás. Mégis van

egy tőle különálló világos és kimerítő magyarázat és igazolás . . . a konkordátum. Sőt a konkordátum nemcsak magyarázza és folyton növekvő világossággal igazolja a szerződést, hanem úgy áll mellette, mint létalap. S mivel a konkordátumnak ilyen a szerepe, azért azt kezdetől úgy követeltük, mint a szerződés elmaradhatatlan előfeltételét. Ebben a kívánságunkban — meg kell vallanunk — nemcsak és teljes mértékben támogattak Minket a másik oldalról. A szerződésnek nem volt más célja, mint a legszükségesebb, de elégséges határok közt az Apostoli Szentszéknek és a római pápának lényeges jogi helyzetét rendezni, Annak a jogi helyzetét, aki a rajta nyugvó isteni felelősségnél fogva — akárhogy hívják és bármely időben éljen — nem lehet senkinek sem az alattvalója. Ezt a célt elértük volna, mihelyt sikerült a lényeges előfeltételeit biztosítani a valódi szuverénitásnak, amelyet (legalább a történelem jelen szakában) csak úgy ismernek el, ha bizonyos területre támaszkodik.

De hogyan és mennyiben lehetett volna életképes a szerződés egy országban, egy államban olyan viszonyok közt, amilyenekbe Itáliát sodorták az évek hosszú során át az Egyházzal szemben ellenséges vagy az ellenségekkel barátságos kormányok tudatos vagy nem szándékos mulasztásai, fosztogatásai és mindennemű pusztításai?

A probléma nyilvánvalóan itt kezdett bonyolódni.

Meglátszott a nehézség már korábban, amikor kísérletek történtek az egyházpolitikai törvények revíziója ügyében. Szükségszerűen csak egyoldalú rendezésre szorítkozhattak volna azon a jogterületen, amelyen senki nem hozhat törvényt az illetékes egyházi joghatóságokkal való előzetes megegyezések és tárgyalások nélkül. A vallás jogi helyzete Itáliában tehát nem volt rendezhető a két hatalom előzetes megegyezése nélkül. A megegyezésnek pedig útjában állott az Egyház helyzete Olaszországban. Hogy utat nyithassunk a Szent-szék és az állam szerződésének, szanálni kellett az egyházpolitikai viszonyokat, viszont a szanáláshoz szükséges volt a konkordátum. És mi történt? A megoldás nem volt könnyű, de hálát kell adnunk az Úrnak, hogy azt nekünk megmutatta s Mi másokkal is megértethettük. A megoldás abban rejlett, hogy mindkét ügyet együtt kell letárgyalni. Azért a szerződéssel együtt előkészítettük a konkordátumot is. Így alkalom nyílt átnézni és átdolgozni, a lehetőség határain belül újra rendezni és szabályozni a törvények töméntelen halmazát, amelyek közvetlenül vagy közvetve ellentétben álltak az Egyház, illetve az egyházi személyek vagy ügyek jogaival vagy kiváltságaival. Nagy tömege volt az ügyeknek ; bőséges, bonyodalmas és nehéz tárgy, úgy hogy néha a szédülés környékezett. Néha megkísértett a gondolat — amit most derült bizalmassággal elmondunk nektek, jó fiaink —

hogy a kérdés megoldására talán turistapápa volt szükséges, szédülést nem ismerő és a legmeredekebb hágókhoz szokott turista ; viszont máskor arra gondoltunk, hogy talán mégis könyvtáros pápa volt szükséges, aki megszokta az alapos történeti és okmánykutatásokat, mert nyilvánvalóan igen sok könyvet és okmányt kellett tanulmányoznunk.

Meg kell vallanunk, hogy a másik oldalról is derekasan támogattak. Talán az az ember kellett hozzá, akit az isteni Gondviselés adott. Ő nem ismeri a liberális iskola elfogultságait. A liberális iskola emberei szemében az egyházpolitikai törvények, rendeletek, helyesebben rendetlenségek mind-megannyi bálványok voltak, olyanok, mint a fétisek, vagyis annál sérthetetlenebbek és tiszteletesebbek, minél ostobábbak és csunyábbak. Isten segítségével, sok türelemmel, munkával, mások nemeslelkű támogatásával *tanquam per medium profundum eundo* sikerült a konkordátumot megkötni, amely, ha nem is a lehető legjobb, mégis az eddig létrejötték közt egyike a legjobboknak. Nagy megelégedettséggel hisszük, hogy vele visszaadtuk az Istent Olaszországnak és Olaszországot az Istennek.

Ti, kedves hallgatóink, könnyen fölértitek, milyen nagy, súlyos, ünnepélyes és felelősségteljes kérdés a pápai szuverénítás politikai és nemzetközi helyzete. De a konkordátum tartalma ugyancsak nagy dolog és a legnemesebb emberi erő kifejtéshez méltó.

Elismeri az Egyház jogi személyiségét a belőle származó összes jogosítványokkal; a házasság szentsége a törvényhozásban és a polgári életben elfoglalja az őt megillető helyet; a szerzetesrendek elnyerik a jogi személyiséget; a Katholikus Szent Szív-Tudományegyetem kiválóan és megfelelően értékeltek; a vallásoktatás méltó helyet és megbecsülést kap; a katolikus társadalmi szövetség törvényes alakulat lesz. Valóban könnyű megértenünk s kötelességünk is meglátni, mekkora hálát lehet és kell mondanunk az Úr szentséges Szívének.

A kérdés a maga teljességében akkor lesz jobban értékelhető, amikor a nyilvánosságra kerülhetnek a szerződés és a konkordátum szövegei. Hiszen mégis csak meg kell fontolni, hogy amikor magunkban beszélünk, mondhatunk, amit akarunk; de a párbeszédben meg kell hallgatni a másik felet is. Bár a kellemes légkör, amelyben tárgyalásunk lefolyt, nem ad semmi okot a kételkedésre, hogy biztosítottnak vehetjük a közös egyezményben megállapított rendszabályok lojális, nagylelkű és előkelő végrehajtását.

Szívesen tettük a kedves hallgatóság előtt az atyailag bizalmas közléseket, mert hisszük, hogy ebből a válogatott csapathól kiválóan képesített ifjak kerülnek ki, akik a jóra irányuló tevékenységük legalább egy csekélyke részét majd ilyen előkelő és fontos tárgyaknak szentelik. Örömmel említünk még valamit, ami nagyon kedves a Mi

szívünknek s bizonyára a tetteknek is. Tudniillik ugyanazon a napon, amikor megengedtük az okmányok sajtó alá bocsátását, amelyekről szó volt, egyszersmind végleges beleegyezésünket és jóváhagyásunkat is megadtuk az új liturgikus rendeletekre, amelyek értelmében az Úr Jézus szentséges Szívének ünnepe nagyobb ünnepiséget nyert, a legnagyobb ünnepiséget, amelyet a liturgia csak adhat s egyben sikerült az új ünnepi officiummal kapcsolatban olyan imádságokat, szent szövegeket, homiliákat szerezni, amelyek szerintünk kiválóan alkalmasak a Szent Szív tiszteletének minél szélesebb és hathatósabb elterjesztésére.

Végül még megismételjük atyai köszönetünket az örömért, amelyet — drága fiaink — Nekünk szereztetek ezen a kedvesen ünnepélyes kihallgatáson és leedsjűk rátok egész bőségében a jó Isten áldását; a Mi atyai apostoli áldásunkat pedig adjuk mindnyájatokra összesen és egyenként minden egyesnek minden szándékára, jó föltételére és fáradozásaira s különös módon mindegyiknek összes munkásságára, amelyet különböző utakon, de azonos nemes szándékkal a Szent Szív dicsőségére szántok.

A diplomáciai testülethez.

Beszéd a Szentszéknél akkreditált nagyméltóságú diplomáciai testülethez az 1929. márc. 9-iki kihallgatáson.

Korszakalkotó a mai fogadás, bátran mondhatjuk, hogy nagyszerűségében és jelentőségében meghaladja mind a többieket.

Nem bókot akarunk mondani, mélyen tisztelt Uraink, mert kellő szempontból nézve — s ez a szempont a valóságnak, a ténynek megfelel — az Önök testületi megjelenése Előttünk kiválóan nagy dolog és főbenjáró jelentőségű. Ezt a szempontot Önök nyújtják Nekünk.

Mi ugyanis nemcsak az Önök mélyen tisztelt és szeretetreméltó személyét látjuk. Mindegyikük mögött lehetetlen meg nem látnunk az illető szuverént, elnököt, kormányzót, államfőt, bármely néven nevezik, s velük együtt az Önök kormányait, a népeket, az egész országokat, ami a maga egyetemességében valóságos apokaliptikus látomást jelent, az egész világot átölelő *visionem magnam* — nagy látomást.

Önök Hozzánk jönnek megköszönni olyasmit, ami pedig csak újabb okot szolgáltat, hogy Mi legyünk hálásak Önöknek.

Mert valóban hálával tartozunk Önöknek, az Önök jó szolgálatainak, hogy az a közlés, amelyet bíboros államtitkárunk útján a befejezéshez közeledő eseményekről tettünk, az Önök belátó és jóindulatú közvetítése és magyarázása folytán kiérdemelte államaik és népeik részéről a rokonszenvnek és ragaszkodásnak nagyon is bátorító és óhajtott tanubizonyosságait. A ragaszkodás és rokonszenv ugyan sohasem hazudtolta meg magát, sőt az 1870. év óta néha fokozódott is, de az Apostoli Szentszék és az Egyház történelmének ebben az órájában, jelentőséges pillanatában, — mondhatnók — fordulópontján olyan ünnepies és nagy-szerű tüntetésekben nyilvánult, hogy kárpótolja, sőt meghaladja az összes garanciák értékét, amelyeket esetleg kívánhattunk volna. Garanciákról szólunk, amilyeneket kívánhattunk volna ; mert vannak olyan garanciák is, amilyeneket sem nem kívánhattunk, sem el nem fogadhattunk. Ime a különbség, amelyről megfélekeztek a nemzetközi jog dilettánsai és amatőrjei, amint őket az Önök ékesszóló tolmácsa nevezte. A különbség azonos azzal, amely a jogi és a morális garancia közt van.

A jogi garanciát a jogtudomány régi és klaszikus szaknyelve *defensio*, *tutela* — védelem, pártfogás néven ismeri. *Defensio* . . . védelem az ellenség vagy a hitszegő ellen. Ellenség? Mi nem vagyunk senkinek sem az ellensége s tudomásunk szerint nincs is más ellenségünk, mint az igazság

és a jóság ellenségei. Védelem a hitszegővel szemben? Mi bízunk és bízunk azok lojalitásában és tartós jóakaratában, akik készek voltak és akartak is Velünk tárgyalni.

Ha nem kell a védelem, mi van a pártfogással vagy gyámsággal? Azt még úgy sem fogadhatjuk el. Maga szent Pál apostol mondja, hogy még a gazdag örökös sem különbözik a szolgától, amíg a gyámok alatt van . . . *nihil differt a servo . . . quamdiu sub tutoribus est*. Egyébként akár védelemről, akár pártfogásról legyen szó, miképpen terhelhetnénk Mi másokat ilyen gondokkal és felelősséggel?

De ha nem is lehet szó jogi garanciákról, igenis beszélhetünk erkölcsi garanciákról. Ilyen, még pedig a maga nemében hatalmas garancia az (nevezhetjük diplomáciai garanciának is), amit Önök, kedves Uraim, képviselnek és jelentenek, s amit az Önök szónoka oly találóan említett és oly plasztikusan megvilágított a maga jelentőségének egész horderejében és egész kihatásában.

Van egy másik is, amely február 11. óta szakadatlanul eltölti az országokat és az egész világot. Értjük azt a nagy és páratlan (talán eddig soha nem látott) néphatározatot Itáliában és a világ minden részében. Szavaink nem túloznak. Leveleket és sürgönyöket kaptunk nemcsak Itália minden falujából és városából, nemcsak Európa minden városából s igen sok községéből, hanem a két Amerikából, Indiából, Kínából, Japánból, Ausztráliából,

Újzélandból, Észak-, Közép- és Dél-Afrikából, Alaskából, a Mackenzie és Hudson vidékéről, mindenünnen úgy, mintha helyi eseményről volna szó. Megható egy tény, amely Minket arra a kijelentésre jogosít, hogy nemcsak Itália egész lakossága, hanem a világ összes népei Velünk vannak. Valóságos népszavazás történt, mégpedig nem nemzeti, hanem világegyetemi népszavazás. Ime a garancia, amelynél hatályosabbat elgondolni, elképzelni sem lehet. Ebből a népszavazásból néhány hangot különösen kell kiemelnünk, mert mélyen megthattak Minket. Legelőször is a már kicsi számban élő, több országban elszórt hősökét, akik valamikor néhány éven át igaz katolikus szellemben az életüket ajánlták a Szentszék szolgálatára és védelmére. Mondják meg, kérem, a derék hősöknek, hogy a Szentatya imádkozott és szentmiséket mutatott be halott bajtársaikért, akik egyúttal a Mi feledhetetlen halottaink.

A másik megható hang azoké — különösen Olaszországból — akik jelentették Nekünk, hogy ezentúl ők is elvégzik megint húsvéti gyónásukat és áldozásukat. Benne egész irányzat, egész nagy birodalom nyilvánul meg. A lelkiismeretek birodalma, a vallási béke felé való irány. Ez a legmagasztosabb szempont, végtelenül több figyelemreméltó, mint egy ország polgári és politikai békéje, pedig ez önmagában is már nagy és megbecsülhetetlen érték. A gondolat visszavezet Min-

ket még egyszer ifjúságunk szép és drága hegyeihez. A magasba kell fölmenni, hogy nagyszerű kilátó pontokhoz érjünk. Hegyeket, csúcsokat kell megmászni: onnan fölülről nem látjuk többé a kedves völgyeket, a festői házakat, az álmodozó tornyokat, hanem a kilátás a végtelenbe szélesül és magasztosodik.

Mi is azon a ponton, amelyre értünk, végtelen távlatban nézzük nemcsak Olaszországban, hanem az egész világon annyi lélek, annyi lelkiismeret békéjét s érezzük a kötelességet, hogy szívünk mélyéből hálát mondjunk a jó Istennek és mindazoknak az embereknek, akik jószándékúan támogattak Minket, segítséget nyújtottak s bizony nem közömbös és értéktelen segítséget a béke megteremtésének nagy művéhez. Azt hisszük, joggal örvendhetünk s joggal szólítjuk föl az egész világot, hogy Velünk együtt örvendezzen.

Még hátra van — kedves Uraim — hogy azt adjuk Önöknek, «amink vagyon», mint szent Péter, az első pápa mondotta, . . . áldásunkat. Szívből adjuk áldásunkat családjaikra, országaikra, népeikre, kormányaikra, amelyeket képviselnek s mindenre, ami az egyesek gondolataiban és szívében él.

A mondragonei intézet növendékeihez.

Az 1929 május 11-i kihallgatáson a mondragonei intézet növendékeihez mondott beszéd.

Ismét az isteni Gondviselés bölcs elrendezéseinek meglepő esete, amilyenekhez már hozzászoktunk. Sok ilyen esetnek voltunk tanui az utóbbi időkben, amióta érlelődnek azok a nagyjelentőségű események, amelyeknek emlékét ti most egybekapcsolni akartátok a Mi ötvenéves papságunk jubileumával s amelyeket az egész nagy katolikus család, sőt az egész katolikus és nemkatolikus világ újjongó örömmel fogadott. Igen, az utóbbi időben az isteni Gondviselés irányításának és vonalvezetésének sok bájos és kedves megnyilatkozásait tapasztaltuk : valósággal az Urat magát láttuk belépni az ajtón. S ami ma történik, az ugyancsak a Gondviselés kezének nyoma, mert épen ma (vagyis a tegnapot követő napon ; ti értitek, mit akarunk mondani) már másodízben jön Elénk nevelőintézet. (A mai nap egyúttal a holnap vigiliája, azaz De la Salle szent János ünnepének vigiliája, aki a keresztény nevelés szellemi hőse, a keresztény és katolikus

nevelés egyik legnagyobb apostola.) Történik ez a tegnapot követő napon, amikor nyilvános viták folytak többi közt a nevelésről, az állam és Egyház viszonyáról a nevelés terén. Könnyen belátjátok, hogy ezt a találkozását az eseményeknek nem Mi készítettük elő, annál kevésbbé, mert ma reggel, mikor egy szép és kedves intézetet fogadtunk — egyébként nem nagyon fejlett intézmény a Cavanis-iskolák intézete, két szerény papnak alkotása, amely mégis egy évszázadnál hosszabb életre tekinthet vissza s más szent papok munkássága nyomán, akik továbbvezették, több száz és ezer léleknek nyújtott keresztény nevelést — ez a látogatás olvasás közben talált Minket, olvastuk azt, ami tegnap az említett tárgyról elhangzott s tulajdonképen időnk sem volt előkészíteni, amit elmondandók voltunk. Egészen megfelelőnek látszott az intézet előtt kellő példákkal és adatokkal megvilágítani az Egyháznak nagy föladatát, a legfontosabb föladatok egyikét, amelyet az Úristen a lelkek üdvözítését célzó egyetemes küldetésben az Egyházra ruházott, a szerény nevelést. Fölmerült ugyanis a kérdés, kinek hatáskörébe tartozik a keresztény nevelés. Ugyan kire tartoznék, ha nem arra a tanító Anyaszentegyházra, amely az isteni kinyilatkoztatás letéteményese, mint a költő mondja : «a romolhatatlan Vér örök megőrzője» és a keresztény élet és szentség anyja és mestere. Az Egyház ezt a föladatot minden időben a maga

jogának és kötelességének tekintette, s nem is tehetett másként.

A reggel tisztelgő szerény kis intézet után, amelyhez már az idő rövidsége miatt csak néhány rövidke szót intézhettünk, jöttök most ti, a mondragonei intézet, a Jézus-Társaság számos intézeteinek egyike, amelyeknek a nagy sokasága miatt nehéz a számát megjegyezni. Pedig ezeken kívül mennyi ilyenemű és ilyen jellegű intézet van még, amelyeknek szintén az a céljuk, hogy az ifjú nemzedéknek nem akármilyen nevelést, hanem kifejezetten keresztény és katolikus nevelést adjanak.

Itt van De la Salle szent János az ő fiainak hatalmas táborával és a keresztény iskolák sok növendékével. Tizennyolcezer a szerzetesek és háromszázezer a keresztény iskolák növendékeinek a száma. A Jézus-Társaság szerzetestagjai húszezeren vannak s ha összeadjuk intézeteinek tanulóit, nagyon magas számhoz jutunk. Idecsatlakoznak azután az összes szaleziánus intézetek és növendékeik, valamint a keresztény neveléssel foglalkozó egyéb szerzetescsaládok iskolái és tanulói, úgy, hogy egészen biztosan milliós számokhoz jutunk. Ha a férfiszerzetek intézeteihez még hozzávesszük a nevelés nemes céljának szentelt női kongregációkat, amilyenek a Szent Szív-apácák, akik oly közel vannak Hozzánk a Trinità dei Monti-ban és a Villa Lante-ban és a többiek, például az iskolanővérek, a német Schulschwesterék, akikkel mindenfelé talál-

koztunk nem kicsi, sem ritka külföldi útjainkon, százezres és milliós számok előtt állunk, oly számok előtt, hogy szinte beleszédülünk. S ha még hozzá elgondoljuk, hogy mindez nemcsak manapság van így, hanem az Egyház a változó idők viszontagságai szerint aránylag csekély eszközökkel mindig foglalkozott a neveléssel és a tanítással egyaránt, még a középkorban is, amelyet egyesek most is sötétnek szeretnek mondani, pedig ez adta a gyönyörű székesegyházakat Szicilia mosolygó egétől egészen Skandinávia hófedte földjéig; a bölcsélet, theológia, orvostudomány és minden tudomány hatalmas műveit, amelyeket — meg kell vallanunk — alig győzünk ma elolvasni, akkor megbűvölve állunk a csodálkozástól. Hiszen a középkor elejétől, amikor oly sok (valaki tán mondaná, túlsok is) monostor, zárda, egyház, székesegyházi és társas káptalan volt, minden ilyen intézmény mellett iskola, a keresztény nevelés tűzhelye állott. Még ide kell számítanunk az összes egyetemeket, az egyes országokban elszórt egyetemeket, amelyek a Szentszék és az Egyház kezdeményezésére létesültek és védelme alatt álltak. Az a nagyszerű látvány, amely ma jobban szembetűnik, mert közelebb áll hozzánk és a korszak igényeihez mérten sokkal nagyobb arányú, tehát minden idők látványossága volt. Akik tanulmányozzák és szemmel kísérik az eseményeket, csodálkoznak rajta, amit az Egyház ezen a téren cselekedett, csodálkoznak a módon, ahogyan az

Egyház betölteni tudta az Isten által reáruházott hivatást, az egymást követő emberi nemzedékek nevelését a keresztény életre és elámulnak a nagyszerű gyümölcsökön és eredményeken. De ha csodálkozást kelt, hogy az Egyház nevelői hivatásában a tanulók százait, ezreit és millióit tudta maga köré gyűjteni, akkor még fokozza az ámulatot annak a megfontolása, amit az Egyház nemcsak a nevelés terén, hanem a szorosan vett oktatás terén is tett. Mert amit a kultúra, a civilizáció, az irodalom kincseiből sikerült megmenteni, azt az Egyháznak köszönhetjük, amely a legrégibb barbár időkben is tudott fényességet gyujtani az irodalom, a filozófia, a művészet — különösen az építészet — terén. Aki a multba tekint, nem fölfedezések céljából a saját hasznára és használatára, hanem szigorúan az igazságot kutatja, meggyőződik erről a történelmi igazságról.

A ti jelenlétetek még egy másik magasztos és nyilvánvaló ténynek megállapítására is alkalmul szolgál. Annak a ténynek, amely a ti idejöveteleteket is magyarázza, tudniillik, hogy a családapák és családanyák, a keresztény családok a legnagyobb hálával és készséggel közreműködtek az Egyház nevelő munkájában. A keresztény szülők a legrégibb idők óta megértették, hogy amint kötelességük, úgy érdekük is igénybevenni a keresztény nevelés drága kincsét, amelyet a katolikus egyház rendelkezésükre bocsátott. Azért a családok, a ke-

resztény apák és anyák minden időben előszere-
tettel kopogtattak a kereszteny nevelőintézetek
és iskolák kapuján s teljes bizalommal bízták rájuk
kicsi és serdülő fiaikat. S ezek a szép dolgok ra-
gyogó ékesszólással bizonyítanak két nagyjelentő-
ségű igazságot: Az Egyház a családok rendelkezé-
sére bocsátja nevelő és tanító hivatalát; viszont
a családok lelkes örömmel sietnek hozzá s százával,
ezrével bízzák az egyházra fiaikat. Az említett két
igazság bizonyítja és nyilvánvalóvá teszi a har-
madik igazságot, amelynek kiváló erkölcsi és szo-
ciális fontossága van, azt az igazságot, hogy a neve-
lés elsősorban, mindenekelőtt és mindenekfölött az
Egyház és a család hivatása, az Egyház és a szülők
joga. Megilleti őket a természet jogán és isteni
jogon s ugyanazért csorbíthatatlanul, visszavonhatat-
lanul, pótolthatatlanul. Az állam természetesen
érdeklődhetik és tartozik is érdeklődni polgárainak
nevelése iránt, de csak abból a célból, hogy segít-
séget nyújtson mindabban, amit az egyén, a csa-
lád a maga erejéből nem nyújthat. Az állam nem
azért van, hogy fölszívja, elnyelje, megsemmisítse
az egyént és a családot. Ez már azért is abszurdum
és természetellenes, mert a család előbb van, mint
a társadalom és az állam. Tehát az állam nem ma-
radhat közönbös a nevelés terén, hanem tartozik
megadni és előteremteni azt, ami szükséges és elég-
séges a család nevelő munkájának megsegítésére,
támogatására és tökéletesítésére. Közreműködnie

kell az apa és anya akaratával s mindenekfölött tiszteletben kell tartania az Egyház isteni jogát. Joggal mondhatjuk, hogy az állam hivatása kiegyensúlyozni a család és az Egyház munkáját, mert az állam kezében van a legtöbb eszköz az összeség szükségleteire s méltányos, hogy a rendelkezésére álló eszközök azoknak javát szolgálják, akikről származnak.

Igaz, hogy az állam állíthat ugyan a nevelés terén kitűnő szakembereket és lelkiismeretes tanerőket, de sohasem adhat hivatásokat; nem adhat a nevelés céljának szentelt életeteket, amelyekben teljes és tökéletes az odaadás.

Azután éppen nem mondhatnók szükségesnek, megfelelőnek és okosnak, hogy az állam a nevelés terén azzal töltse be a feladatát, hogy hódítókat neveljen, a hódításra neveljen. Ha ezt egyik államban teszik, könnyen megtehetik másutt is az egész világon. S ha minden államban a hódításra nevelnek, mi lesz akkor? Így nem az általános béke felé haladnánk, hanem az általános harc felé. Meglehet (s talán így is értették), hogy a hódításra nevelés az igazság, az erény meghódítására való nevelést jelenti. S ebben az esetben természetesen egy nézetben volnánk. De már semmiképpen nem érthetünk egyet az olyan törekvéssel, amely a nevelés terén az Isten és a természet által a szülőknek és az Egyháznak adott jog korlátozását, csorbitását és tagadását célozza. Mi ezen a ponton tárgyalhatunk

ugyan, mert a tárgyalást elutasító ridegség nem erény, de nem ismerhetünk megalkuvást, amint-hogy nem lehetnénk megalkuvók abban a kérdésben, hogy mennyi kettő meg kettő. Kettő meg kettő mindig négy, s nem a Mi hibánk, hogy nem három, nem öt, nem hat s nem ötven. Amikor a lélek üdvéről vagy nagyobb lelki kár elhárításáról van szó, akkor Mi bátran tárgyalnánk akár az ördöggel magával. S a nagyobb rossz megakadályozására — mint mindenki jól megértette — tárgyaltunk is, mikor a Mi kedves katolikus cserkészseink ügye forgott kockán. Áldozatokat hoztunk a nagyobb bajok elhárítása végett, de nem hallgattuk el fájdalmunkat, amiért ezt tennünk kellett.

Amint látjátok, kedves fiaink, alkalmas órában és az isteni Gondviselés útmutatása nyomán jöt-tetek, amely útmutatás mindig találó és előkelően figyelmes. Mi nektek a hajthatatlanságról beszél-tünk, mikor elvekről és jogokról van szó, amelyek alkuba nem bocsáthatók. Hozzá kell tennünk, hogy Mi a hajthatatlanságot anyagi eszközökkel nem bírjuk ugyan alátámasztani, de emiatt nem búsu-lunk, mert az igazság és a jog nem szorulnak anyagi erőkre, megvan a maguk verhetetlen, csorbíthatat-lan és ellenállhatatlan ereje.

Levél Gasparri Péter bíboros államtitkárhoz.

A Szentatya levele Gasparri Péter bíboros államtitkárhoz.

Bíbornok úr, kérdést intéztek Hozzánk, vajjon az előadói jelentések, a beszédek és tárgyalások, amelyek a Szentszék és az olasz királyság meghatalmazottjai által február 11-én aláírt egyezmények tárgyában elhangzottak, amidőn az egyezményeket a két kamarának bemutatták és azokat megszavazták, Részünkről minden további észrevétel nélkül maradjanak-e azok után a csupán részleges és alkalmoszerű megjegyzések után, amelyeket a nevelés ügyében tettünk egy szomszédos intézet ifjúsága előtt, amely épen akkor jött Hozzánk kihallgatásra, amidőn az első beszédet, a május 13-ikit olvastuk. Talán arra szorítkozhattunk volna, hogy a már elmondott részleges megjegyzésekhez különvéleményünkről és eltérő fölfogásunkról még általános nyilatkozatot csatoljunk, ha észre nem vesszük, hogy a parlamenti beszédek, valamint a kapcsolatos előadmányok és tárgyalások kínos hatása folyton szélesebb körben nyilvánul

környezetünk és a béke összes őszinte híveinek szívében és mindinkább feszültebb várakozással várják Tőlünk a fölvilágosítást és a megnyugtatót. Az említett kérdés után szoros kötelességünkké teszi a nyilatkozást a Mi apostoli tisztünk, amely mindenkivel szemben lekötelez, és a becsületérzés, mely tiltja a továbbhaladást bizonyos fölvilágosító magyarázások nélkül, amelyek nézetünk szerint szükségesek, hogy amennyiben Rajtunk áll, a két-értelműséget és a félreértéseket kiküszöböljük.

A jó lelkek kínos érzését és annak gyors elterjedését könnyen megmagyarázza a tárgynak fontossága, a hely előkelősége, ahol a tárgyalás folyt, a nyilatkozó személyek méltósága, valamint az általános megfeszített figyelem és várakozás, amelyet az egész világ sajtója élesztett, miután a február 11-iki események azt hirtelen fölébresztették s az őszinte örömmek olyan kitörését okozták, amelyre kevés példa van a történelemben. S ezt az örömet három hónapra rá alaposan és fájdalmasan megzavarták.

Ego cogito cogitationes pacis et non afflictionis. (A békességnek és nem a nyomorgatásnak gondolatait gondolom. Jer. 29, 11.) A Szentírásnak eme szavait használva már első apostoli körlevelünkben kifejeztük vágyódásunkat a béke órája után. Szükségét érezzük e szavak megismétlésének most, mert így mindnyájan megértik, hogy az atyai jószág érzése és a béke változatlan vágya tölt el és

vezérel Minket most is «kemény», «kegyetlen», «drasztikus» szavak és kifejezések elhangzása után. Ezeket természetesen sem szükségeseknek, sem hasznosaknak, sem megfelelőknek nem találhatjuk a céljaink szempontjából. Különben is csak futólagosan említjük őket s azért, hogy híveinket megnyugtassuk, mert Minket biztosítottak, hogy azokat nem Ránk s nem őrájuk címezték, sőt ilyent gondolni vagy sejteni sem szabad, bár másrészt világosan kifejezték, hogy azok a baloldali elemeknek és a szabadkőművesség maradványainak sem szólnak. Részünkről meg kell említenünk (s ezt készségesen tesszük), hogy nem volt hiány a Személyünknek szóló nagyon is hizelgő nyilatkozatokban, amelyeket igen udvarias tapsokkal fogadtak. Mindig fogékonyak és hálásak vagyunk az udvariasság iránt. De azok az udvariasságok tetszenek, amelyek nem annyira a Személyünknek, mint inkább annak az isteni intézménynek szólnak s azt illetik, amelynek élére Minket méltatlanul állított az Úr. De épen itt csalódtunk fájdalmasan a Mi várakozásainkban. Várakozásainkban csalódtunk — mondjuk — mert jobb reményekre jogosítottak a bár hosszú és nem mindig könnyű tárgyalások. Legkevésbé vártunk volna eretnek s még annál is rosszabb nyilatkozatokat a kereszténység és a katolicizmus lényegéről. Megkísérelték a helyreigazítást, de nézetünk szerint nem teljes sikerrel. Mert különbséget tenni (amint látszólag

teszik) a történeti és az elméleti állítás közt, nem volna ebben az esetben más, mint igen veszedelmes és kárhozatos modernizmus. Az isteni küldő parancs az összes nemzetekhez korábbi, mint szent Pál elhívása, s korábbi szent Péter küldetése is a pogányokhoz. Az egyetemesség, mint jog és mint tény már az egyház és az apostoli prédikáció első kezdeteinél jelentkezik. S az Egyház az apostolok és segítő társaik működése folytán nagyon hamar túlterjed a római birodalom határain, amely köztudomásulag messze nem az egész ismert világot foglalta magában. Hacsak azt a hasznot akarták kiemelni, amelyet az isteni Gondviselés az Egyház elterjedése és szervezete javára a római birodalom szervezetében előkészített, akkor elég volt Dantét és Nagy Leót, a két nagy olaszt idézni, akik kevés és nagyszerű szavakban elmondták a dolog lényegét, amit azután kisebb-nagyobb tanultsággal utánuk mondtak számtalan mások, sokszor helytelenségeket és tévedéseket is belekeverve, különösen a protestáns és modernisztikus befolyások folytán. Amennyiben megelégednek a két olasszal, elkerülhető lett volna olyan könyvnek idézése és fölhasználása, amely 1912 óta a tiltott könyvek jegyzékében van. (*Histoire de l'Ancienne Eglise.*) Mintegy igazolásul pedig azt mondani, hogy egy idő óta az olasz katolicizmus nem termékeny és a szellemi termékeket e tárgyban másutt kell keresni, túlságosan elhamarkodott ítélet ahhoz,

hogy igaz és igazságos lehessen akár az olasz katolicizmus, akár a katolikus Olaszország iránt.

Azután nem tudjuk belátni, miképen volt alkalmoszerű és nemeslelkű az engesztelődés órájában dicséretetek közt fölidézni régi és újabb törvényeket, rendeleteket és tényeket, amelyek a Szentszéknek, a pápának, Olaszország és az egész világ katolikusainak fájdalmat okoztak, mert sértők és bántók voltak. Még rosszabb volt ezeket úgy odaállítani, mint a jelennek előkészítőit, mintha bizony azt mondhatnók, hogy az elnyomás és a harc az igazság és a béke előkészítői.

Megemlítjük és kellően értékeljük azokat a nyilatkozatokat, amelyek az Egyház és a Szentszék szuverénitását és függetlenségét a belőle származó jogokkal együtt világosan elismerik. Ámde talán még több olyan nyilatkozat esett, amely e tárgyban bizonyos kétséget hagy hátra vagy látszólag nem helyes magyarázatot ad.

A konkordátumban ugyan nem két állam, mégis két teljesen szuverén fél, azaz két tökéletes szuverénitás szerepel, mindegyik szuverén a saját jogterületén, amelyet a célja ír körül s alig szükséges hozzátenni, hogy a célok tárgyi méltósága tárgyilagosan és szükségszerűen megállapítja az Egyház abszolút felsőbbtségét.

Hogy a Szentszék az egyetemes katolikus egyház legfőbb szerve és ennél fogva Olaszországban

a katolikus egyházi szervezet törvényes képviselője, csak abban az értelemben mondható, amint mondjuk, hogy a fej az emberi test legfőbb szerve és a központi hatalom az ország legfőbb hatalma és törvényes képviselője az ország minden tartományának. Tulajdonképpen mindig a pápa szerepel és tárgyal a katolikus egyház teljes szuverénitása birtokában, amelyet ő — helyesen mondva — nem képvisel, hanem egyenes isteni megbízásból megszemélyesít és gyakorol. Tehát az egyházi szervezet Itáliában nem áll az állam szuverénitása alatt, hanem a pápa, mint az Egyház legfőbb és szuverén tekintélye, intézkedik úgy, amint megítélése szerint lehet és kell intézkednie az Isten nagyobb dicsőségére és a hívek nagyobb lelki hasznára, vagy a legrosszabb esetben (amely távol sem a mienk) az Isten kisebb sérelme, illetve a kisebb rossz mellett.

Nem tetszenek, sőt ha a legcsekélyebb ellen-szenv vagy keserőség volna lelkünkben, azt mondanók, sértenek a sokszor ismétlődő hangsúlyozások, hogy nincs szó lemondásról vagy engedményről az állam részéről az Egyház javára; nem veszett el a felügyelet és megmaradtak az ellenőrzés eszközei az Egyház, a világi és szerzetesaparság fölött, mintha bizony a legenyhébb kifejezés szerint gyanus elemekről volna szó; mintha az Egyház valaha is bitortlást vagy fosztogatást követett volna el az állam kárára, holott a nyilvánvaló

történelmi tény épen az ellenkezőt bizonyítja úgy Itáliában, mint azon kívül; mintha az Egyház valaha is lemondást követelt volna az államot tényleg megillető jogról vagy hatalomról, holott ellenkezőleg mindig e jogok védőjének bizonyult különösen nehéz és kritikus pillanatokban. Hiszen az Egyház sohasem kért s ma sem kér egyebet, mint az igazságos és természetes együttműködés jogát a közjóra a célok igazságos rangfokozata szerint.

A «türt, megengedett és elismert» vallásfelekezetek kérdésében nem nyargalunk a szavakon. Egyébként is a kérdés eléggé szép megoldást nyert a különbségtétellel az alkotmányjogi és a tisztán törvényhozási szöveg közt. Amaz már magában inkább elméleti és doktriner, tehát ott inkább megáll a «türt» kifejezés. Emez a gyakorlatnak szánt s azért megállhat a «megengedett, elismert» szó. Csak magyarázzák a jogot becsületesen. Csak legyen és maradjon meg az a világos és becsületes értelmezés, hogy az alkotmány és az egyezmények alapján egyedül a katolikus vallás az állam vállalása az ilyen jogi helyzetből folyó összes logikus és jogi következményekkel együtt, különösen a propaganda terén; s maradjon meg sértetlenül és világosan az a magyarázat, hogy a katolikus vallás nem egyszerűen megengedett vagy elismert vallás, hanem az, aminek a szerződés és a konkordátum betűje és szelleme mondja.

Sokkal kényesebb kérdés merül föl, midőn annyi hévvel beszélnek a meg nem csonkított *lelkiismeret-szabadságról* és a *gondolatközlés teljes szabadságáról*.

Nem tartjuk megengedhetőnek a gondolatközlés abszolút szabadságát, beleértve a közlés ama módjait is, amelyek könnyen megtévesztik a jóhiszemű és kevésbé művelt hallgatóságot, tehát leplezett propagandává válnak, kárt okoznak az állam valóságának s ezáltal magának az államnak éppen abban, ami az olasz nép legszentebb hagyománya és egységének leglényegesebb pontja. Még kevésbé elfogadhatónak látszik az olyan álláspont, hogy a lelkiismeretszabadság abszolút teljes és érintetlen legyen. Ez annyit jelentene, hogy a teremtmény nem alárendeltje a Teremtőnek; annyit jelentene, mint törvényesíteni a lelkiismeret minden fajtáját vagy elfajzását, még a legbűnösebb és társadalmilag veszélyes formákat is. Ha azt mondjuk, hogy a lelkiismeret az államhatalom illetékességén kívül van; ha elismerjük, amint el is ismerjük, hogy a lelkiismereti esetekben az isteni megbízás erejénél fogva az Egyház az illetékes, akkor ezzel azt is elismerjük, hogy katolikus államban a lelkiismeret és a gondolatközlés szabadságát a katolikus tan és törvény szerint kell érteni és értelmezni. S a logikai szükségszerűség szerint azt is el kell ismerni, hogy a nevelés teljes és tökéletes joga nem az államé, hanem az Egyházé

s az állam nem akadályozhatja és korlátozhatja az Egyházat e jogának gyakorlásában és küldetése beteljesítésében, nevezetesen nem korlátozhatja kizárólag a vallásoktatásra.

Ez az igazság nem csorbítja az állam valódi és tényleges jogait — jobban mondva — kötelességeit az állampolgárok nevelése terén, ahol természetesen tiszteletben kell tartani a család jogait is. Az államnak nincs oka félni az egyházi, illetve az egyházi vezetés alatt nyújtott neveléstől. Hiszen az egyházi nevelés teremtette meg a modern civilizációt, amennyiben az jó, nemes és emelkedett lelkű. A család hamar magáévá tette ezt az igazságot. Már a kereszténység kezdetétől egészen napjainkig a családapák és családanyák — még a gyöngé hitűek vagy hitetlenek is — elküldik és elhosszú gyermekeik millióit az Egyház által alapított és vezetett nevelőintézetekbe.

A vallásos oktatás további fejlődése és szélesebb elterjedése miatt még az államnál is kevesebb oka van a félelemre a tudománynak, a tudományos módszernek, a tudományos kutatásnak.

A különböző fokozatú katolikus iskolák és tudományos intézetek nem szorulnak védelemre. Közkedveltségük, az általános elismerés, haladó és folyton szaporodó tudományos eredményeik, de leginkább a kiválóan és tökéletesen képzett egyének, kiket a közigazgatásnak, az iparnak, a közoktatásnak és az élet különféle foglalkozási ágainak

rendelkezésre bocsátanak, a legfényesebb tanuságot teszik mellettük.

De a katolikus intézetek által aratott elismerés és még kevésbbé a megérdemelt dicséretnek mellé nem csatolhatjuk azt az elismerést, amelyet egyesek a Nekünk annyira kedves milanói katolikus tudományegyetemnek és tanárainak azokért a tudományos munkákért és könyvekért nyújtanak, amelyeknek tárgya Kant egyénisége és tana, valamint a skolasztikus filozófiától és a katolikus tantól eltérő egyéb rendszerek, mintha ez a munkásság a hamis tanokhoz való közeledést jelentené és nem inkább a tanárok finom lelkiismeretét bizonyítaná, amely nem akarja cáfolni azt, amit jól nem ismer, és mintha az ilyen munka nem volna szükséges velejárója az előírt tanulmányoknak. S csakis a szükségesség magyarázza és igazolja, illetve igazolhatja, hogy a Mi jó és a keresztény nevelés körül kiválóan érdemesült szaleziánusaink is fölvettek iskolaitananyagukba (kellő óvatossággal) olyanszerzőket és szövegeket, amelyeket boldog Don Bosco, az emberek és a dolgok alapos ismerője, a klasszikus és gazdasági műveltség, különösen pedig a keresztény nevelés kiváló apostola, bizonyosan nem sorozott volna azok közé az iskolai tárgyak közé, amelyek a legmagasztosabb célok elérésére alkalmasak, nevezetesen Olaszországban és az olasz népnél, amelyet ő olyan jól ismert. Mi némi személyes tapasztalatunk alapján, amelyet a tanügy

és a könyvek terén tettünk, arra gondolunk és attól tartunk, hogy kedves ifjúságunkat lassan az a baj éri, amelyet már szent Ágoston említett: *necessaria non norunt, quia superflua didicerunt*. (A szükségeset nem tudják, mert fölöslegeset tanultak.)

Gyakran mondják és ismétlik: «Katholikus állam» vagyunk ugyan, de «fasiszta állam». Ezt minden különös nehézség nélkül, sőt készségesen tudomásul vesszük, mert bizonyára azt akarják vele mondani, hogy a fasiszta állam úgy az elvek és tanok terén, mint a gyakorlat színterén semmit be nem fogad, ami a katolikus tannal és gyakorlati étellel ellenkezik, mert különben nem volna és lehetne katolikus állam.

Végül még rá kell mutatnunk néhány szólásmódra, amelyek nem egyeznek vagy épen ellentmondásban vannak a konkordátumban közös meg egyezéssel megállapított kifejezésekkel. Állítják, hogy az állam megtartotta az előzetes «nihil obstat» (nincs akadály) nyilvánításának jogát az egyházi kinevezéseknél. Pedig a konkordátum egyetlen helyen sem használja ezt a kifejezést. Ilyen kényes és nagyfontosságú ügyekben a kifejezések is kellő figyelmet és pontosságot érdemelnek és kívánnak meg.

Hangoztatják, hogy az állam «egyházi alanyoknak megadja a jogi személyiséget». A konkordátum mindig elismerésről szól s nem átruházásról. Igen érzékenyek vagyunk (s annak világos jeleit adtuk

már a tárgyalások folyamán) a szavak jelentősége iránt ilyen helyeken és ilyen tárgyakban.

A házassági jog terén a konkordátum inkább a családnak, az olasz népnek és az országnak, mint az Egyháznak akkora kincset hoz, hogy érte az életünket is föláldoztuk volna. S helyesen mondták: «Kétségtelen, hogy az erkölcs és a vallási lelkiismeret szempontjából minden gyakorlati katolikusnak kánoni házasságot kell majd kötni». De már nem helyesen tették hozzá: «Jogi szempontból azonban senkit sem lehet rákényszeríteni». Az Egyház, mint tökéletes társaság, a saját jogterületén igenis kényszerít és kell is kényszerítenie a hatalmában álló eszközökkel. Ezt tennie kell és mostantól kezdve teszi is, kijelentvén, hogy a hívek közösségéből kizáratnak azok, akik szándékosan elhanyagolják vagy elmulasztják az egyházi házasságkötést s többre tartják a csak polgári kötést.

Ismételten tagadták a konkordátum ötödik cikkelyének visszaható erejét. Ha szavakról van szó, megengedjük, hogy a szó maga a cikkelyben nem fordul elő. De a valódi és tényleges visszaható erő mellett tanuskodnak a cikkely szelleme és szövegértelme, a vonatkozó és a tárgyalások folyamán írásba foglalt eszmecserék. Sok szépet és jót mondtak Róma városának, szent Péter utóda és Krisztus helytartója püspöki székhelyének szent jellegéről, a katolikus egység fejről és központjáról. Nagy a Mi örömünk és hálánk miatta.

De annál fájdalmasabb meglepetéssel hallottuk a gondolatot, hogy bizonyos tagadhatatlan sérelmek a város szent jellegén mégis eltűrhetők a lelkiismeretszabadság és a helytelen kímélet nevében. Micsoda lelkiismeretszabadságról lehet itt szó? Hová jutunk ezen az úton?

Arra a komoly kérdésre: *Tartós lesz-e a béke?* tapsvihar közt hangzott a felelet: *A béke tartós lesz.* A felelet és a tetszés bizonyítják, mennyire óhajtja ezt mindenki s ami ennek természetes folyománya, milyen határozott a föltevése mindenkinek a nemes és szent kívánság teljesedése érdekében közreműködni. A felelet indokolásában és kifejtésében vannak állítások, amelyeket legalább lényegében többé-kevésbé oszthatunk, de vannak olyanok is, amelyeket nem osztunk. Ilyen például a szabadkőművesek és klerikálisok egy kalap alá hozása, ami ürügyet ad a klerikálisok és katolikusok közt a különbségtételre, sőt ezek szembeállítására. Ez elavult szellemes szofizma, melyet az élénk tapsok mégis új erőre segítenek.

Még kevésbé helyeselhetjük azt az utalást, amely — úgy látszik — azt akarja mondani, illetve elhittetni, hogy a két lateráni jegyzőkönyv sorsa a jövőben esetleg nem lesz azonos. Tökéletesen egyetérténénk e fölfogással, hacsak azt akarná jelenteni, hogy bizonyos részleges nézeteltérések és véleménykülönbségek fölmerülhetnek abban a változatos anyagban, amelyet a konkordátum magában foglal

vagy legalább érint, mert ezek elkerülhetetlenek ugyan, de orvosolhatók és összeegyeztethetők. Azonban kénytelenek vagyunk leszögezni és kijelenteni, hogy az aláírt egyezmények értelmében nem egyedül a szerződés az, ami nem lehet további alkudozások tárgya vagy hogy világosabban szóljunk, a Szerződés és a konkordátum a szövegük és szellemük szerint, valamint a szóbeli és írott megállapodások szerint egymást lényegesen kiegészítik s azért egymástól elválaszthatatlanok és elkülöníthetetlenek.

Ebből következik, hogy *simul stabunt* (együttállnak) vagy *simul cadent* (együtt buknak). S ha ennek folytán elbukik a «Città del Vaticano» a pápai állammal együtt: Minket Isten segítségével *im-pavidum ferient ruinae*. Nem azért beszélünk így, mert elhagyott Minket vagy elhagyni készül az indokolt és észszerű optimizmus, amely annyira szükséges az élethez, hanem azért, hogy kinyilvánítsuk teljes elszántságunkat és készségünket a jövőben nyugodtan elfogadni mindazt, amit az isteni Gondviselés rendel vagy megenged. Ez a lelki készség ugyan minden teremtménynek kötelessége, de különös módon kötelességünk Nekünk, mert az isteni Gondviselés jótékony beavatkozását és állandó segítségét kivált az utolsó hónapok eseményeiben bőven és világosan tapasztaltuk. S ez a lelkiület nem akadályoz Minket annak kimondásában, sőt annál nagyobb biztonsággal mondatja Velünk: *A béke tartós lesz*. Két okból mondjuk.

Először, mert a történetek után és ellenére is bízunk az emberek becsületességében és jószándékában ; másodsor, mert rendületlenül bízunk az Isten segítségével, amelyért a Magunk számára állandóan imádkozunk. E két okot szándékosan hozzacsatoljuk azokhoz, amelyeket a szenátusban kifejtettek, mert egyrészt nincs olyan nehézség, amelyet az elvekben történt megegyezés után jóakarattal és becsületes szándékkal legyőzni nem lehetne ; másrészt pedig az Isten segítsége nélkül *in vanum laborant qui aedificant domum*, még ha hosszan, türelemmel, nagy szorgalommal dolgoznak is, amint az egyezményekért dolgoztunk. Bizonyára nagyon tanulságos és intő — épen a jelen esetben — annak megfontolása, hogy akkora munka után már csekélyke idő múlva sírnunk kell a prófétával : *mutatus est color optimus*, Itáliában és az egész világon az összes jó katolikusok és derék polgárok őszinte öröme szerencsétlenül és kínosan megzavartatott, az ellenfelek kárörömére, mint nagyon is tapasztalható. Telve bizalommal az emberek támogatásában s még inkább az isteni segítségben, anélkül, hogy elmondhattunk volna mindent, amit elmondani akartunk és talán tartoztunk volna, de abban a hitben, hogy főbenjáró és fontos dolgot ki nem felejtettünk, bevégezzük levelünket s szívből adjuk áldásunkat.

Úrnapján, 1929 május 30-án.

XI. Pius pápa.

I.

Szerződés a Szentszék és Olaszország között.

A teljes Szentháromság nevében!

Minthogy

a Szentszék és Olaszország úgy találták jónak, hogy a közöttük fennálló meg hasonlítás minden okát a kölcsönös viszony oly végleges rendezésével küszöböljék ki, mely az igazságnak és mindkét magas Fél méltóságának megfelel és amely a Szentszéknek olyan állandó, tényleges és jogi helyzetet biztosít, amely teljes függetlenséget nyújt neki magas hivatásának teljesítésére a világban, s amely a Szentszéknek így lehetővé teszi végérvényes és visszavonhatatlan módon elintézettnek tekinteni a «római kérdést», mely 1870-ben Rómának az olasz királyságba való bekebelezésével a Savoia-ház dinasztíája alatt keletkezett ;

minthogy továbbá a Szentszéknek teljes és látható függetlenségének biztosítására elvitathatatlan szuverenitást nemzetközi téren is biztosítani kell, előállott a szüksége annak, hogy külön feltételek mellett egy Vatikánváros létesíttessék, elismerve afölött a Szentszék teljes tulajdonjogát, kizárólagos, abszolút hatalmát és szuverén joghatóságát ; ezért

Őszentsége XI. Pius pápa és Őfelsége III. Viktor Emmánuel, Olaszország királya elhatározták, hogy szerződést kötnek, e célból két teljhatalmú meghatalmazottat nevezve ki, még pedig Őszentsége részéről főtiszteendő Pietro Gasparri bíboros úr őeminenciáját, állam-

titkárt, Őfelsége részéről pedig lovag Benito Mussolini miniszterelnök és kormányelnök úr őexcellenciáját ; akik kicserélvén és megfelelőnek találván kölcsönös meghatalmazásaikat, a következő cikkelyekben állapodtak meg :

1. cikkely.

Olaszország elismeri és megerősíti újra az 1848 március 4-iki államalkotmány 1. cikkelyében szentesített tételt, mely szerint a katolikus, apostoli és római vallás az egyedüli államvallás.

2. cikkely.

Olaszország elismeri a Szentszék szuverénitását nemzetközi téren, mint természetéhez tartozó, hagyományának és hivatása követelményeinek megfelelő tulajdonosságát.

3. cikkely.

Olaszország elismeri a Szentszék teljes tulajdonjogát, kizárólagos abszolút hatalmát és szuverén joghatóságát a Vatikán felett, ahogy az jelenleg fennáll, minden tartozékával s javadalmával, megteremtven ezáltal a Vatikánvárost (Citta del Vaticano) különleges célokra s a jelen szerződés feltételei mellett. A nevezett város határait az a térkép tünteti fel, mely mint I. melléklet jelen szerződésnek integráns része.

Magától értetődik, hogy Szent Péter tere, jóllehet a Vatikánvároshoz tartozik, továbbra is rendszerint nyitva marad a közönség számára s az olasz hatóságok rendőri hatalmának alávetve ; ennek közegei kötelesek a Bazilika lépcsőinek lábainál megállani, bár az továbbra is a nyilvános istentiszteletnek lesz szentelve, s hacsak az illetékes hatóság beavatkozásra nem szólítja fel őket, a felmeneteltől és belépéstől a mondott Bazilikába tartózkodni fognak.

Amikor a Szentszék, különleges ünnepségekre való tekintettel, jónak látja Szent Péter terét a nyilvános forgalomtól átmenetileg elzárni, úgy az olasz hatóságok vissza fognak vonulni a Bernini-féle oszlopcsarnok külső

vonalaival s azok meghosszabbításán túlra, hacsak az illetékes hatóság maradásra nem szólítja fel őket.

4. cikkely.

A Szentszék kizárólagos szuverénitása és joghatósága a Vatikánváros felett, amit Olaszország elismer, magával hozza, hogy abba az olasz kormány részéről semmiféle beavatkozás nem történhet s hogy abban semmiféle más hatóság nincs, mint a Szentszéké.

5. cikkely.

Az előző cikkely rendelkezéseinek végrehajtásaként az olasz kormány kötelessége még a jelen szerződés életbelépése előtt a Vatikánváros területét minden tehertől és esetleges birtokosaitól fölszabadítani. A Szentszék viszont gondoskodik a bejáratok elzárásáról — a nyitott részek bekerítésével, kivéve Szent Péter terét.

Kölcsönös a megállapodás, hogy az olasz kormány nem avatkozik a vatikáni területen fekvő ama ingatlanok ügyébe, amelyek egyházi intézmények vagy jogalanyok tulajdonai, hanem a Szentszék ezekkel közvetlenül rendezi a jogviszonyait.

6. cikkely.

Olaszország az érdekelt szervekkel kötendő alkalmas megegyezés útján gondoskodni fog arról, hogy a Vatikánváros számára megfelelő és a tulajdonában álló vízellátás biztosítható.

Gondoskodni fog továbbá az államvasutakhoz való csatlakozásról azáltal, hogy a Vatikánvárosban vasúti állomást épít a mellékelt térképen (I. melléklet) jelzett helyen, s a Vatikán kocsijainak az olasz vasutakon való vontatása által.

Hasonlóképpen gondoskodni fog a Vatikán táviró-, távbeszélő-, szikratáviró-, rádió- és postaösszeköttetéséről, közvetlenül is más államokkal.

Végül gondoskodni fog a többi nyilvános közlekedési eszközökkel való kapcsolatról is.

A fönt mondottakról az olasz állam költségén a jelen

szerződés életbelépése után egy éven belül fog gondoskodás történni.

A Szentszék saját költségén fog a Vatikán már meglevő, vagy ezentúl megnyitandó bejáratainak megcsinálásáról gondoskodni.

A Szentszék és az olasz állam között megállapodás fog létesülni a Vatikánváros szárazföldi és légi járműveinek olasz területen való közlekedésére vonatkozólag.

7. cikkely.

Az olasz kormány kötelezi magát, hogy a Vatikánváros környékének területén semmi olyan új építkezéseket nem fog engedélyezni, melyek abba betekintést nyujtanának, s ugyanezen célból gondoskodni fog azon már meglevő épületek részleges lebontásáról, amelyek a Porta Cavalleggeritől a Via Aurelia és Viale Vaticano hosszában húzódnak.

A nemzetközi jog szabályainak megfelelően bármily fajta repülőgépnek tilos a Vatikán területének átrepülése.

A Piazza Rusticuccin s az oszlopcsarnokkal határos zónán, ahová a 15. cikkelyben említett exteriorialitás nem terjed ki, mindennemű ház- vagy útépitési változás, ami érdekelhetné a Vatikánt, csak kölcsönös megegyezéssel eszközölhető.

8. cikkely.

Olaszország a pápa személyét szentnek és sérthetetlennek tekintvén, minden merényletet ellene, vagy az arra való felbűjtást büntetendőnek jelenti ki, ugyanazokkal a büntetésekkel, amelyek a király személye elleni merényletre vagy arra szolgáló felbűjtásra állanak.

A pápa személyének nyilvános megsértései vagy meggyalázásai, amelyek olasz területen beszéd, cselekedet vagy írás által történnek, mint a király személyének sértegetései vagy meggyalázásai büntetendők.

9. cikkely.

A nemzetközi jog szabályainak megfelelően a Szentszék szuverénitása alatt állanak mindazon személyek, akiknek állandó lakhelye a Vatikánváros. Ez az illető-

ség nem vész el átmeneti tartózkodással más helyen, ha egyébként nincs vele összekötve a vatikáni lakás elvesztése vagy más, a lakás elvesztését igazoló körülmény.

Ha az előző bekezdésben említett személyek megszűnnek a Szentszék szuverénitásának alattvalói lenni, Olaszország minden további nélkül olasz állampolgároknak fogja őket tekinteni, hacsak — eltekintve a főttemlített ténykörülményektől — nem volnának más állam polgárai gyanánt kezelendők.

Az említett személyekre, ameddig a Szentszék szuverénitása alatt állanak, az olasz királyság területén az olasz törvényhozás előírásai érvényesek, olyan dolgokban is, melyekben a személyi jogot kell alkalmazni, (hacsak azt a Szentszék által kibocsátott törvények nem rendezik), ha pedig olyan személyekről van szó, akik más állam polgárainak tekintendők, azon állam törvényei irányadók, amelyhez tartoznak.

10. cikkely.

Az egyházi méltóságok és a pápai udvarhoz tartozó személyek, akik egy a magas szerződő Felek megegyezése alapján összeállítandó jegyzékben lesznek feltüntetve, még ha nem is volnának vatikáni állampolgárok, Olaszországgal szemben mindig és minden esetben mentesek a katonai szolgálat, esküdtszéki szolgálat és minden személyi szolgáltatás alól.

E határozat érvényes a Szentszék által nélkülözhetetlennek kijelentett azon tisztviselőkre is, akik állandó és fixfizetéses alkalmazottjai a Szentszék hivatalainak, úgyszintén a következő 13., 14., 15. és 16. cikkelyekben megnevezett, a Vatikánvároson kívül eső kormányzóságoknak és hivataloknak. Ezeket a hivatalnokokat másik jegyzékben kell felsorolni, amelyet még el kell készíteni és a Szentszék évenként helyesbíteni tartozik.

Azok az egyházi személyek, akik a Vatikánvároson kívül hivatalból, a Szentszék rendeleteinek kiadásában vesznek részt, épen ezért semmiféle akadályozásnak, kutatásnak vagy molesztálásnak nincsenek alávetve az olasz hatóságok részéről.

Minden idegen állampolgár, kinek Rómában egyházi állása van, élvezi azokat a személyes garanciákat, amelyek az olasz állampolgárokat megilletik az ország törvényei alapján.

11. cikkely.

A katolikus egyház központi szervei (kivéve az olasz törvények határozatait a jogi személyek birtokszerzésére vonatkozólag) mentesek az olasz állam minden beavatkozásától és az ingatlanok állagának megváltoztatásától.

12. cikkely.

Olaszország elismeri a Szentszék aktív és passzív követküldési jogát a nemzetközi jog általános szabályai szerint.

A külföldi kormányok követei a Szentszéknél továbbra is élvezik az országban mindama előjogokat és immunitásokat, amelyek a diplomáciai képviselőket a nemzetközi jog szerint megilletik s székházaik ezentúl is megmaradhatnak olasz területen, a nemzetközi jog szerint kijáró immunitással, még ha államaik nem is államának diplomáciai érintkezésben Olaszországgal.

Magától értetődik, hogy Olaszország kötelezi magát, hogy minden államnak, a hadviselőket is beleértve, levelezését a Szentszékkal és viszont, továbbá az egész világ püspökeinek a Szentszékhez való szabad bejáratát mindig és minden esetben szabadon hagyja.

A magas szerződő Felek kötelezik magukat a normális diplomáciai viszony helyreállítására egymás között egy olasz követ meghatalmazása által a Szentszéknél s egy pápai nuncius által Olaszországnál, aki a bécsi kongresszus által 1815 június 9-én elismert szokásjog alapján a diplomáciai testület doyenje.

Az elismert szuverénitásból kifolyólag és a következő 19-ik cikkely rendelkezéseinek sérelme nélkül, a Szentszék diplomatái s a pápa nevében küldött kurírok, olasz területen, még háború esetén is, ugyanabban az elbánásban részesülnek, mely a nemzetközi jog előírásai szerint más külföldi kormányok diplomatáit vagy kurirjait megilleti.

13. cikkely.

Olaszország elismeri a Szentszék teljes tulajdonjogát San Giovanni in Laterano, Santa Maria Maggiore, San Paolo ősi bazilikáira, melléképületeikkel együtt. (Melléklet II. 1, 2, 3.)

Az olasz állam átruházza a Szentszékre az említett Szent Pál-bazilikának s a hozzátartozó kolostornak szabad vezetését és kezelését és kifizeti a Szentszéknek azokat a tőkéket, amelyek a közoktatásügyi minisztérium költségvetésében az említett bazilikára évente felvett összegeknek megfelelnek.

Épügy megállapodás, hogy a Szentszék szabad tulajdonosa a Santa Maria in Trastevere mellett fekvő, San Callistohoz tartozó épületeknek. (Melléklet II. 9.)

14. cikkely.

Olaszország a Szentszék teljes tulajdonául ismeri el a Castel Gandolfo-i pápai palotát minden javaival, járulékával és melléképületeivel egyetemben (melléklet II. 4.), mely már jelenleg is ugyanazon Szentszék birtokában van, továbbá kötelezi magát a Castel Gandolfói-Villa Barberinit minden javaival, járulékával és melléképületeivel a Szentszék teljes tulajdonába átengedni, melynek átadása jelen szerződés életbelépése után hat hónapon belül válik esedékessé. (Melléklet II. 5.)

Azon ingatlanok kiegészítésére, melyek a Janikulusdomb északi oldalán a De Propaganda Fide kongregáció és más egyházi intézmények tulajdonai s a vatikáni palotákra néznek, kötelezi magát az olasz állam, hogy a Szentszéknek vagy az általa jelzett jogi személyeknek az ezen zónába eső, állam- vagy magántulajdonban álló ingatlanokat átengedi. A nevezett kongregáció és más intézmények ingatlanait valamint az átengedendő ingatlanokat a csatolt rajz tünteti fel. (Melléklet II. 12.)

Végül átengedi Olaszország a Szentszéknek teljes és szabad tulajdonába a kolostorépületeket, melyek a Santi XII. Apostoli bazilikájához és Sant' Andrea della Valle és San Carlo ai Catinari templomokhoz tartoznak, min-

den tartozékkal és függőséggel (melléklet III. 3, 4, 5.), melyeknek átadása, a lakóktól kiürítve, jelen szerződés életbelépése után egy éven belül esedékes.

15. cikkely.

A 13. és 14. cikkely 1. és 2. bekezdésében jelzett ingatlanok, továbbá a Dataria, a Cancellaria, a Piazza Spagnán fekvő Propaganda Fide, a szent Officium melléképületeivel, a Palazzo dei Convertendi (jelenleg a keleti egyház kongregációjának székhelye) a Piazza Scossacavallin s a Vicariatus palotái és azok az épületek, amelyekben a Szentszék a jövőben más egyéb hivatalait jónak látja elhelyezni, jöllehet az olasz állam területéhez tartoznak, minden immunitásban részesülnek, melyet a nemzetközi jog a külföldi államok diplomáciai képviselőinek székházára vonatkozólag elismer.

Ugyanazon immunitás áll minden más templomra, Rómán kívül is, azon időre, mely alatt bennük, a nyílvánosság kizárásával, a pápa jelenlétében ünnepségek tartatnak.

16. cikkely.

A három előző cikkelyben jelzett ingatlanok, úgyszintén azok, melyeken a következő pápai intézetek állanak: a Gregoriana-egyetem, a biblikus intézet, a keleti intézet, a régészeti intézet, az orosz szeminárium, a lombard kollégium, Sant'Apollinare mindkét palotája, a San Giovanni e Paolo-i papi lelkigyakorlatos ház, soha semmiféle megszorítás vagy közérdekből folyó kisajátítás alá nem esnek, a Szentszékkal való előzetes megállapodáson kívül, és minden rendes és rendkívüli, állami vagy másfajta adótól mentesek.

Az ebben és a három előző cikkelyben felsorolt ingatlanokat a Szentszék tetszése szerint úgy átalakíthatja, ahogy jónak látja, anélkül, hogy az olasz állami, megyei vagy községi hatóságok felhatalmazására vagy jóváhagyására szükség volna, amelyek e tekintetben teljesen megbízhatnak azokban a nemes művészi hagyományokban, melyekkel az egyház dicsekedhetik.

17. cikkely.

Bármily természetű illetmények, melyek a Szentszék vagy a katolikus egyház más központi szervei és a közvetlenül a Szentszéktől vezetett intézmények részéről, Rómán kívül is, a méltóságoknak, hivatalnokoknak és alkalmazottaknak, még ha nem is állandó jellegűek, járnak, 1929 január 1-től kezdve olasz területen minden állami vagy másféle adótól mentesek.

18. cikkely.

A Vatikánvárosban s a lateráni palotában levő művészeti és tudományos kincsek az érdeklődők és látogatók számára hozzáférhetők maradnak, de a Szentszék teljes szabadságot tart fenn magának a látogatási idő rendezésére vonatkozólag.

19. cikkely.

A Szentszék diplomatái és követei, a külföldi kormányok diplomatái és követei a Szentszéknél és azon egyházi méltóságok, akik a külföldről a Vatikánvárosba jönnek s a külföldi pápai képviselők által láttamozott útlevéllel vannak ellátva, minden további formaiság nélkül olasz területen keresztül utazhatnak oda. Ugyanaz áll az említett személyekre, ha rendes pápai útlevéllel ellátva a Vatikánvárosból külföldre utaznak.

20. cikkely.

Azon külföldről jövő áruk, melyek a Vatikánváros vagy azon kívül eső, de a Szentszék intézetei vagy hivatalai számára érkeznek, az olasz határ bármelyik pontjától és az ország bármelyik kikötőjében olasz területen való átvitelre, minden állami és községi vámtól mentesen elfogadtatnak.

21. cikkely.

Az összes bíborosokat a vérszerinti hercegeket megillető tisztelet illeti meg Olaszországban; a Rómában akár a Vatikánvároson kívül is székelő bíborosok mindenemű jogkövetkezménnyel vatikáni állampolgárok.

A pápai szék üresedése alatt Olaszország különleges módon gondoskodik arról, hogy a bíborosok utazásának a Vatikánhoz olasz területen semmi akadályja ne legyen, úgyszintén arról, hogy személyes szabadságuk akadályozva vagy korlátozva semmiképen ne legyen.

Olaszország gondoskodik továbbá arról, hogy a Vatikáni városhoz közel fekvő területein semmi olyan cselekedet ne történhessék, ami valamikép a konkláve gyűléseit megzavarhatná.

A mondott rendelkezések érvényesek arra az esetre is, ha valamelyik konklávét a Vatikánvároson kívül tartanák, úgyszintén a pápa vagy legátusának elnöklete alatt tartandó zsinatokra és a részvételre meghívott püspökökre.

22. cikkely.

A Szentszék megkeresésére és meghatalmazására, ami esetről-esetre vagy pedig állandó jelleggel történhetik, Olaszország gondoskodni fog saját területén a Vatikánvárosban elkövetett bűntények megtorlásáról, kivéve, ha a bűnös olasz területre menekült, mely esetben ellene minden további nélkül az olasz törvények alapján fog az eljárás lefolyni.

A Szentszék kiszolgáltatja az olasz államnak azokat, akik a Vatikánvárosba menekültek s akiknek olasz területen elkövetett cselekedetei mindkét államnak törvényei szerint bűnténynek tekintendők.

Ugyanazon eljárás éri azokat, akik valamely bűnténnyel vádolva, a 15. cikkelyben immunisnak jelzett ingatlanokra menekültek, amennyiben az említett ingatlanok előjárói jobbnak nem találnák az olasz hatóságokat a behatolásra és ott a letartóztatás foganatosítására fel szólítani.

23. cikkely.

A Vatikánváros törvényszékei által hozott ítéleteknek az országban való végrehajtására a nemzetközi jog szabályai alkalmazandók.

Viszont minden további nélkül teljes jogérvényességük van Olaszországban minden polgárjogi következményük-

kel az egyházi hatóságok által kibocsátott és hivatalosan a polgári hatóságokkal közölt ítéleteknek és rendelkezéseknek az egyházi vagy szerzetes személyekre vonatkozólag, lelki és fegyelmi ügyekben.

24. cikkely.

A Szentszék az öt nemzetközi téren is megillető szuverénitásra vonatkozólag kijelenti, hogy a más államok között felmerülő világi viszályoktól s az emiatt egybehívott nemzetközi kongresszusoktól távol akar és fog maradni, hacsak a viszálykodó felek közösen békebíró-ságához nem folyamodnának ; de minden esetben fenn-tartja magának erkölcsi és lelki hatalmának érvényesí-tését.

Ennek következtében a Vatikánvárost mindig és minden esetben semleges, sérthetetlen területnek kell tekin-teni.

25. cikkely.

Egy külön megegyezés, amely a jelen szerződéssel együtt aláírásra kerül s mint IV. melléklet annak integráns része, gondoskodik a Szentszéknek Olaszországgal szem-ben fennálló pénzügyi követeléseinek liquidálásáról.

26. cikkely.

A Szentszék hiszi, hogy a ma aláírt megegyezésekkel megfelelő mértékben biztosíttatik számára az, amire szüksége van, hogy a szükséges szabadsággal és függet-lenséggel gyakorolja főpásztorságát a római püspökség s a katolikus Egyház felett Olaszországban s az egész világon ; kijelenti, hogy a «római kérdés» végérvényesen és visszavonhatatlanul megszűnt és elintéztetett és elis-meri az olasz királyságot a Szavojai-ház dinasztíája alatt, Rómával, az olasz állam fővárosával.

Olaszország a maga részéről elismeri a Vatikáni város államát a pápa szuverénitása alatt.

Az 1878. május 13-iki 214. sz. törvény és minden más, jelen szerződéssel ellenkező rendelkezés megszűnt.

27. cikkely.

Jelen szerződés, aláírása után négy hónapon belül, a pápának s az olasz királynak ratifikálásra bemutatattatik s a ratifikációs okmányok kicserélése után lép életbe.

Róma, 1929 február 11.

(L. + S.)

Pietro Card. Gasparri.

(L. + S.)

Benito Mussolini.

Pénzügyi megegyezés.

Mínthogy

a Szentszék és Olaszország, azon szerződés megkötése következtében, mely a «római kérdést» végérvényesen megszüntette, szükségesnek látták egy külön megállapodásban, amely azonban a szerződésnek integráns része, pénzügyi viszonyaikat rendezni ;

mínthogy továbbá a pápa, tekintettel egyrészt azon roppant nagy károkra, melyeket a Szentszék az egykori pápai államok és az egyházi intézmények javaiból álló patrimonium Petri elvesztésével szenvedett, tekintettel másrészt az Egyház folyton növekvő szükségleteire, már csak Róma városában is, de mégis meggondolva az állam pénzügyi helyzetét s az olasz nép gazdasági viszonyait, különösen a háború után, úgy találta jónak, hogy kártérítési követelését a legszükségesebbre szorítsa, olyan összeget részben készpénzben, részben konszolidált államkölsönben követelvén, amely értékben sokkal alacsonyabb, mint az az összeg, amit az államnak már az 1871 május 13-iki törvénnyel vállalt kötelezettség alapján is idáig fizetnie kellett volna ;

s mínthogy végre az olasz állam, a pápa atyai érzelmeit honorálva, köteletségének tartotta ezen összeg kifizetését vállalni :

a két magas Fél, teljhatalmú megbízottai által képviselve, a következőkben állapodott meg :

1. cikkely.

Olaszország kötelezi magát a szerződés ratifikációs iratainak kicserélésekor a Szentszéknek 750,000.000 (hétszázötven millió) olasz lírát fizetni és ugyanakkor

neki 5 %-os, a bemutatóra szóló konszolidált olasz államkötvényt, (a folyó év június 30-án esedékes szelvénnel) 1.000,000.000 (egy milliárd) olasz líra névértékben átadni.

2. cikkely.

A Szentszék kijelenti, hogy ezt a szerződést, mint az Olaszországgal az 1870. év eseményeiből előálló pénzügyi viszonyainak végérvényes rendezését elfogadja.

3. cikkely.

Mindazon akták, melyek a szerződés végrehajtására, a jelenlegi egyezményre s a konkordátumra vonatkoznak, minden adótól mentesek.

Róma, 1929 február 11.

(L. + S.)

(L. + S.)

Pietro Card. Gasparri.

Benito Mussolini.

Konkordátum a Szentszék és Olaszország között.

A teljes Szentháromság nevében !

Minthogy

már a Szentszék és Olaszország között, a «római kérdés» megoldása végett folyó tárgyalások megindulásakor, a Szentszék maga tette az ajánlatot, hogy a mondott kérdésre vonatkozó szerződést szükséges kiegészítésül egy konkordátum kísérje, mely Olaszországban a vallási és egyházi viszonyok rendezésére legyen hivatva ;

s minthogy ma a «római kérdés» megoldására vonatkozó szerződés lezáratott és aláíratott ;

Őszentsége XI. Pius pápa és Őfelsége III. Viktor Emmánuel, Olaszország királya elhatározták, hogy egy konkordátumot kötnek s e célból ugyanazon teljhatalmú megbizottakat neveztek ki, mint a szerződés megkötésére, tudniillik Őszentsége részéről főtisztelendő Pietro Gasparri bíboros úr Őeminenciáját, államtitkárt, Őfelsége részéről pedig lovag Benito Mussolini miniszterelnök és kormányelnök úr Őexcellenciáját, akik kicserélvén és megfelelőnek találván kölcsönös meghatalmazásaikat, a következő cikkelyekben állapodtak meg :

1. cikkely.

Olaszország, a Szerződés 1. pontjának értelmében, biztosítja a katolikus Egyháznak a lelki hatalom szabad gyakorlatát, a kultusz szabad és nyilvános gyakorlatát, nemkülönben joghatóságának szabad gyakorlását egyházi ügyekben a jelen konkordátum szabályainak megfelelően ; ahol szükséges, megadja az egyházi férfiaknak saját hatóságainak védelmét lelki ténykedéseikhez.

Tekintettel arra, hogy az Örökváros szent jellegű, püspöki székhelye a pápának, fővárosa a katolikus világnak és célpontja a zarándoklatoknak, az olasz kormánynak gondja lesz reá, hogy Rómában megakadályozzon minden olyast, ami ellenkezhetnék a mondott jelleggel.

2. cikkely.

A Szentszék szabadon közlekedik és levelez a püspökökkel, a papsággal és az egész katolikus világgal az olasz kormány bármilyen beavatkozása nélkül.

Szintügy mindabban, ami a lelkipásztori hivatalhoz tartozik, a püspökök szabadon közlekednek és leveleznek papságukkal és minden hívővel.

Úgy a Szentszék, mint a püspökök szabadon kiadhatnak és az istentiszteletre szánt épületek belsejében, külső ajtain, vagy hivataluk helyiségeiben a falakra ragaszthatnak utasításokat, rendeleteket, pásztorleveleket, egyházmegyei tudósításokat, vagy más, a hívek lelki vezetésére vonatkozó okmányokat, amelyeket kibocsátani jónak látnak saját illetékességük körén belül. Az ilyen közlemények és falragaszok és általában minden irat és okmány, amely a hívek lelki vezetésére vonatkozik, nem esnek a pénzügyi illetékek alá.

Az említett közlések, amennyiben a Szentszékről van szó, bármilyen nyelven történhetnek, a püspökökéi olasz vagy latin nyelven történnek; de az egyházi hatóság az olasz szöveggel párhuzamosan csatolhatja a fordítást más nyelven.

Az egyházi hatóságok a világi hatóságok bármelyes beavatkozása nélkül eszközölhetnek gyűjtéseket a templomok belsejében és bejáratánál, valamint a tulajdonukban lévő épületekben.

3. cikkely.

A teológia hallgatói, a teológiát megelőző két utolsó év tanulói, akik papok akarnak lenni, és a szerzetes társulatok noviciusai saját kérésükre évről-évre elhalaszthatják a katonai szolgálat teljesítését egészen 26. életévükig.

A nagyobb rendek viselői és a fogadalmas szerzetesek mentesek a katonai szolgálattól, kivéve az általános mozgósítás esetét. Ilyen esetben a papok belépnek az állam fegyveres erejébe, de megtartják az egyházi öltönyt, hogy a csapatok között gyakorolják lelkipásztori tisztüket, a tábori főpásztor egyházi joghatósága alatt, a 14. cikkely értelmében. A többi klerikusok vagy szerzetesek inkább a szanitéc szolgálatban nyernek alkalmazást.

Mindamellett, még ha el is rendelik az általános mozgósítást, a bevonulástól föl vannak mentve a lelkipásztorkodó papok. Ilyeneknek tekintendők a főpásztorok, a plébánosok, a helyettes plébánosok vagy segédek, a káplánok és azok a papok, akik állandó minőségben igazgatnak a kultusz számára nyitott templomokat.

4. cikkely.

Az egyházi férfiak és a szerzetesek mentesek az esküdti szolgálat alól.

5. cikkely.

Semmiféle egyházi férfiú sem vehető fel vagy nem maradhat az olasz állam, vagy a tőle függő közjogi szervezetek szolgálatában vagy alkalmazásában megyés főpásztorának engedélye nélkül.

Az engedély visszavonása megszünteti az egyházi férfiúnak a vállalt állás vagy hivatal folytatásához vagy gyakorlásához szükséges jogi képességét.

Mindenesetre az aposztata vagy fenyíték alatt álló papok nem alkalmazhatók vagy nem tarthatók meg tanítói hivatalban, sem olyan állásban vagy alkalmazásban, amely közvetlen érintkezésbe hozná őket a közönységgel.

6. cikkely.

A fizetések vagy egyéb járandóságok, amelyeket az egyházi férfiak állásuk alapján élveznek, mentesek a lefoglalástól ugyanolyan mértékben, mint az állami tisztviselők fizetései és illetményei.

7. cikkely.

A bíróságok vagy egyéb hatóságok nem szólíthatják föl az egyházi férfiakat, hogy felvilágosítást adjanak olyan személyekről vagy dolgokról, akik vagy amelyek szent tisztük gyakorlása során jutottak tudomásukra.

8. cikkely.

Ha egyházi férfiút avagy szerzetest bűntényért föl-jelentenek a büntető bíróságnál, a királyi ügyész köteles rögtön értesíteni az egyházmegye főpásztorát, akinek területén joghatóságot gyakorol; és köteles hivatalból áttenni úgy a vádiratot, mint — ha ítéletre kerül az ügy — magát az ítéletet: első fokon, valamint másod-fokon is.

Elfogalás esetén az egyházi férfiú vagy szerzetes olyan bánásmódban részesül, mely megfelel állásának és hierarchiai fokozatának.

Ha egyházi férfiút vagy szerzetest elítélnek, a büntetést lehetőleg a világiaktól elkülönített helyiségben tölti ki, ha csak az illetékes főpásztor az elítéltet nem helyezte vissza a világi rendbe.

9. cikkely.

Szabály szerint az istentiszteletre szánt épületek mentesek a requirálástól vagy foglalástól.

Ha súlyos közszükség idején el kell foglalni istentiszteleti épületet, a foglalásban eljáró hatóság köteles előzetesen megegyezni a főpásztorral, ha csak abszolút sürgősség nem áll ennek útjában. Ilyen esetben az eljáró hatóság köteles rögtön értesíteni a főpásztort.

Kivéve a sürgős szükség esetét, a fegyveres erő tisztének teljesítésében nem hatolhat be az istentiszteleti épületekbe, hacsak előzetesen nem értesítette az egyházi hatóságot.

10. cikkely.

Semmiféle okból sem lehet hozzákezdeni az istentiszteleti épületek lebontásához, amíg nem történt előzetes megegyezés az illetékes egyházi hatósággal.

11. cikkely.

Az állam elismeri az Egyház által megállapított ünnepeket, amelyek a következők :

Minden vasárnap.

Az év első napja.

Vízkereszt napja (január 6).

Szent József ünnepe (március 19).

Áldozócsütörtök napja.

Ürnapja.

Szent Péter és Pál apostolok ünnepe (június 29).

Nagyboldogasszony napja (augusztus 15).

Mindenszentek napja (november 1).

A Szeplőtelen fogantatás ünnepe (december 8).

Karácsony napja (december 25).

12. cikkely.

A vasárnapokon és parancsolt ünnepeken azokban a templomokban, ahol káptalan működik, a káptalani mise celebránsa a liturgikus szabályoknak megfelelően imádságot fog énekelni az olasz király és az olasz állam jólétéért.

13. cikkely.

Az olasz kormány közli a Szentszékkal az állam fegyveres erejénél lelkészkedésre alkalmazott egyházi személyzet táblázatos kimutatását, mihelyt ezt törvényes úton jóváhagyták.

A Szentszék bizalmasan közli az olasz kormánnyal azoknak az egyházi férfiaknak neveit, akikre a tábori lelkész. kedés magasabb vezetését bízza (tábori főpásztor, helyettese és esperesek). Ha az olasz kormánynak oka van kifogást tenni a megejtett jelölés ellen, ezt közölni fogja a Szentszékkal, amely más egyéneket fog kijelölni.

A tábori főpásztor érseki méltóságot fog viselni.

A tábori papok kinevezését az olasz állam illetékes hatósága eszközli, a tábori főpásztor jelölése alapján.

14. cikkely.

Az olasz légi, szárazföldi és tengeri csapatok a vallásos kötelmek ügyében élvezik a kánonjog által megadott kiváltságokat és fölmentéseket.

A tábori papoknak plébánosi illetékességük van a mondott csapatokra nézve. Szent hivatásukat a tábori főpásztor joghatósága alatt gyakorolják, akinek saját hivatala van.

A tábori főpásztor joghatósága kiterjed a katonakórházakban alkalmazott férfi- és női szerzetesekre is.

15. cikkely.

A tábori érsek a római *Pantheon*-templom káptalanjának a prépostja s a káptalannal együtt képezi azt a papi testületet, amelyre a nevezett Bazilika istentiszteletének ellátása van bízva.

Ez a papság felhatalmazást kap, hogy teljesítse, Rómán kívül is, mindazokat a vallási szertartásokat, amelyeket az állam vagy a királyi ház kíván, a kánoni szabályoknak megfelelően.

A Szentszék beleegyezik, hogy a pantheoni káptalan minden tagjának megadja a «protonotarius apostolicus ad instar, durante munere» méltóságát. Mindegyik kanonokot a római bíboros vikárius fogja kinevezni Ő Felsége, az olasz király bemutatására, miután előzetesen bizalmasan közölték a bemutatandót.

A Szentszék fönntartja magának, hogy a bíborosi diakoniát átruházza más templomra.

16. cikkely.

A magas szerződő Felek közös megegyezéssel vegyes bizottságok útján módosítani fogják az egyházmegyék határait oly célból, hogy a lehetőség szerint egyezővé tegyék az állami tartományokéval.

Megegyezés történt, hogy a Szentszék föl fogja állítani az árai egyházmegyét ; hogy az olasz királyság semilyen területe sem fog olyan püspök alatt állani, akinek székhelye más állam területén van ; és hogy a királyságnak

egyetlen egyházmegyéje sem fog kiterjedni más állam főnhatósága alatt álló területre.

Ugyanezt az elvet fogják alkalmazni az állam határaival szomszédos területeken létező vagy létesítendő plébániákra is.

A fönlemlített elhatározás után az egyházmegyéek határaiban később eszközlendő módosításokat a Szent-szék az olasz kormánnyal való megegyezés után fogja megejteni, a fönnebb kifejtett irányelvek alapján, kivévén a lelkek üdve által kívánt apróbb területi kiigazításokat.

17. cikkely.

Az egyházmegyéeknek a megelőző cikkely alkalmazásából származó csökkentése fokozatosan fog történni, amint maguk az egyházmegyéek megüresednek.

Természetes, hogy a csökkentésből nem következik sem az egyházmegyéek címeinek, sem a káptalanoknak eltörlése ; ezek fönmaradnak, de az egyházmegyéek úgy csoportosulnak, hogy székhelyük egybeessék a tartományi fővárossal.

Az említett csökkentések épségben hagyják az egyházmegyéek és egyéb bennük létező egyházi alakulatok jelenlegi gazdasági erőforrásait, beleértve az olasz kormánytól most élvezett illetményeket.

18. cikkely.

Ha az egyházi hatóság intézkedése folytán ideiglenesen vagy véglegesen egyesíteni kell több plébániát, akár reá bízván egyetlen plébánosra, akit egy vagy több helyettes plébános segít, akár egyetlen paplakba egyesítve több áldozópapot, az állam változtatlanul fenntartja a mondott plébániáknak járó illetményt.

19. cikkely.

Az érsekek és püspökök kiválasztása a Szentszékét illeti.

Mielőtt kineveznek megyés érseket, püspököt vagy utódlási joggal koadjutort, a Szentszék közölni fogja a

kiválasztott személy nevét az olasz kormánnyal, hogy bizonytságot szerezzen, vajjon nincs-e annak politikai természetű kifogása a kinevezés ellen.

A vonatkozó eljárást lehetőleg sürgősen és bizalmasan fogják lefolytatni, úgy hogy titokban maradjon a kiválasztott személy neve, amíg annak kinevezése meg nem történik.

20. cikkely.

A püspökök, mielőtt egyházmegyéjüket elfoglalnák, az államfő kezébe hűségesküt tesznek, amelynek szövege a következő :

«Isten és az ő szent evangéliumai előtt hűséget ígérek és esküszöm az olasz államnak, amint püspökhöz illik. Ígérem és esküszöm, hogy tiszteletben tartom és papságommal is tiszteletben tartatom a királyt és az állam alkotmányos törvényei értelmében fönnálló kormányt. Ezenkívül ígérem és esküszöm, hogy nem veszek részt olyan mozgalomban és nem támogatok semmiféle tervet, amely kárt okozhatna az olasz államnak és a közrendnek és hogy papságomnak sem engedek meg ilyen részvételt. Az olasz állam javával és érdekével törődve, iparkodni fogok elkerülni minden kárt, amely fenyegethetné».

21. cikkely.

Az egyházi javadalmak betöltése az egyházi hatóság dolga.

A plébánosi javadalmakkal bíró egyének kinevezését az illetékes egyházi hatóság bizalmasan közli az olasz kormánnyal és azok nem véglegesek, amíg a közléstől számított 30 nap el nem telt.

Ha súlyos okok szólnak a kinevezés ellen, az olasz kormány a jelzett időn belül közölheti azokat bizalmasan az egyházi hatósággal, amely, ha a nézeteltérés fennmarad, bejelenti az esetet a Szentszéknek.

Ha utólag súlyos okok károssá tennék valamely egyházi egyén megmaradását meghatározott plébánosi javadalomban, az olasz kormány közli az okokat a főpásztorral, aki három hónapon belül megteszi az alkalmas intéz-

kedéseket, egyetértve a kormánnyal. Ha a főpásztor és a kormány nem tudnak megegyezni, a Szentszék reábizza a kérdés megoldását két magaválasztotta egyházi emberre, akik az olasz kormány két küldöttjével megegyezve, véglegesen fognak dönteni.

22. cikkely.

Olaszországban létező javadalmak nem adományozhatók olyan egyházi férfiakkal, akik nem olasz honpolgárok. Ezenkívül az egyházmegyék és plébániák javadalmasainak beszélniök kell az olasz nyelvet. Szükség esetén segédek adandók melléjük, akik az olaszon kívül értsék és beszéljék a helységben dívó nyelvet, oly célból, hogy vallási segítséget nyújthassanak a hívek nyelvén, az Egyház szabályai szerint.

23. cikkely.

A 16., 17., 19., 20., 21. és 22. cikkely rendelkezései nem vonatkoznak Rómára és a suburbicárius egyházmegyékre.

Magától értetődik, hogy ha a Szentszék újólag rendezné a nevezett egyházmegyéket, érintetlenül maradnának az olasz állam által ma folyósított illetmények, úgy a püspöki javadalmak, mint az egyházi intézmények tárgyában.

24. cikkely.

Megszűnik az «exequatur» és a királyi «placet», valamint minden császári vagy királyi kinevezés, egyházi javadalmak vagy hivatalok betöltését illetőleg egész Olaszországban, kivéve a 29. cikkely g) szakaszában megállapított eseteket.

25. cikkely.

Az olasz állam lemond a nagyobb és kisebb javadalmak fölötti királyi kegyuraság fölségjogáról. Megszűnik a regálé a nagyobb és kisebb javadalmak fölött. Megszűnik a volt két szicíliai királyság tartományaiban dívó «tertium pensionabile».

A megfelelő terhek ezentúl nem nehezednek az államra és a tőle függő közegekre.

26. cikkely.

A nagyobb és kisebb javadalmasoknak, valamint az üresedésben lévő püspöki székhely vagy javadalom ideiglenes kormányzójának kinevezése jogi hatállyal bír az egyházi kinevezés keltétől fogva, amelyet hivatalosan tudatnak a kormánnyal. Az üresedés idején való igazgatás és a jövedelmek élvezése a kánonjog szabályai szerint történik.

Rossz kezelés esetén az olasz kormány, megegyezvén az egyházi hatósággal, lefoglalhatja a javadalom vagyonát, átadván a tiszta jövedelmet a javadalmas részére, vagy ennek nem léteiben a javadalom részére.

27. cikkely.

A Szentház loretoi, szent Ferenc assisii és szent Antal páduai bazilikája, a hozzájuk tartozó épületekkel és intézetekkel, kivéve a tisztán világi természetűeket, átadatnak a Szentszéknek, amely azokat szabadon fogja igazgatni. Hasonlóképpen mentesek lesznek minden állami beavatkozástól, vagy megváltástól a többi, bármilyen természetű intézetek, amelyeket a Szentszék Olaszországban kezel, szintúgy a missziós kollégiumok is. De azért minden esetben alkalmazhatók maradnak a jogi személyek vagyonszerzésére vonatkozó olasz törvények.

A mondott szentéliek tulajdonában most található javak ügyében vegyes bizottság útján fog megtörténni a felosztás, tekintettel harmadik személyek jogaira és az említett, tisztán világi intézmények szükséges segédforrásaira.

A többi szentélieket illetőleg, amelyekben polgári igazgatás működik, ennek helyébe lép a szabad egyházi kezelés, azonban szükség esetén megtörténni a vagyonfelosztás a fentebbi bekezdés elvei szerint.

28. cikkely.

A lelkiismeretek megnyugtatósa végett a Szentszék teljes bocsánatot ad mindazoknak, akik az egyházi vagyont elkobzó olasz törvények folytán egyházi javakat birtokolnak.

E célból a Szentszék megfelelő utasításokat fog adni a főpásztoroknak.

29. cikkely.

Az olasz állam revízió alá veszi az egyházi ügyeket érintő törvényhozását oly célból, hogy megjavítsa, kiegészítse és összhangba hozza az elvekkel, amelyeket a Szentszékkel kötött szerződés és a jelen konkordátum lefektetett.

A két magas szerződő Fél már most megegyezik a következőkben :

a) Jogi személyiségüket megtartják azok az egyházi alakulatok, amelyeket az olasz törvények eddig is elismertek (Szentszék, egyházmegyék, káptalanok, papnevelők, plébániák stb.), jogi személyiséggel felruháztatnak az istentiszteletre szolgáló nyilvános templomok, amelyek azzal eddig nem bírtak, beleértve azokat, amelyek egykor valamely eltörölt egyházi alakulathoz tartoztak, s az utóbbiak javára fordítatják az a jövedelem, amelyet jelenleg a Vallásalap folyósít mind-egyiküknek.

Épésében maradván a megelőző 27. cikkely rendelkezése, az egyháztanácsok, bárhol léteznek és bármi legyen az elnevezésük, még ha egészben vagy többségben világiakból is állanak, ne avatkozzanak bele az istentiszteletbe és a tagok kijelölése az egyházi hatóságokkal egyetértőleg történjék.

b) Jogi személyiséget nyernek a fogadalmas vagy nem fogadalmas vallásos rendek, amelyeket a Szentszék jóváhagy, amelyeknek központja a királyságban van és amelyeket ott jogilag vagy tényleg olyan személyek képviselnek, akik olasz honpolgárok és Olaszországban laknak. Ezenfelül jogi személyiséget kapnak az olasz állam és gyarmatai területén a külföldi központtal bíró rendek olasz rendtartományai, ha meg vannak ugyan-ezek a föltételek. Szintúgy jogi személyiséget kapnak a rendházak, ha az egyes rendek saját szabályai megengedik nekik a vagyonszerzést és birtoklást. Végül jogi személyiséget kapnak a szerzetek rendfőnöki házai és

prokurái is, még ha külföldiek is. A jogi személyiséggel már bíró rendek és rendházak ezt továbbra is megtartják.

A rendek által most birtokolt ingatlanok tulajdonjogát a jelenlegi tulajdonosokról magára a rendre átruházó okmányok mentesek minden illeték alól.

c) A kizárólag vagy túlnyomóan vallásos célú jámbor társulatok nem esnek céljukban további átalakulás alá és az egyházi hatóságtól függnék működésüket és igazgatásukat illetőleg.

d) Megengedhetők a bármilyen fajtájú vallásos alapítványok, ha beigazolódik, hogy megfelelnek a lakosság vallási kívánalmainak és nem rónak semmilyen pénzügyi terhet az államra. Ezt az elvet alkalmazzák a már tényleg létező alapítványokra is.

e) Az elkobzó törvényekből származó egyházi vagyontömeget igazgató polgári tanácsokban a tagok felét az egyházi hatóságok fogják kijelölni. Hasonló lesz az eljárás az új tartományok Vallásalapjainál is.

f) Azok a jogügyletek, amelyeket egyházi vagy szerzetesi alakulatok eddig foganatosítottak a polgári törvények betartása nélkül, az olasz állam által elismerhetők és érvényesíthetők a főpásztor kérésére, amelyet a jelen konkordátum életbelépésétől számított három éven belül kell beadni.

g) Az olasz állam Itália egész területén lemond a királyi udvari papság egyházi joghatósági kiváltságáról (kivéve a következő templomok papságát : a turini Szent Gyolcs-templom, a Superga-templom, a római Szent Kendő-templom és az uralkodók, valamint a királyi hercegek palotáinak kápolnái), tehát minden kinevezés és javadalom- és hivataladományozás az előbbi cikkelyek szerint fog igazodni. Külön bizottság fog arról gondoskodni, hogy minden udvari bazilika vagy templom megfelelő jövedelmet kapjon a kegyhelyek javait szabályozó 27. cikkely elvei szerint.

h) Épségben maradván azok az adókedvezmények, amelyeket az eddigi olasz törvények megállapítottak az egyházi jogalanyok javára, a vallási vagy istentiszteleti

cél minden adóügyi tekintetben egyenrangú a jótékony-sági vagy tanügyi céllal.

Megszűnik a 30%-os rendkívüli adó, amelyet az 1867 augusztus 15-i 3848. számú törvény léptetett életbe ; a pályázati quóta, amelyről az 1866 július 7-i 3036. számú törvény 31. §-a és az 1867 augusztus 15-i 3848. számú törvény 20. §-a intézkedik ; úgyszintén megszűnik az 1923 december 30-i 3270. számú királyi rendelet 1. cikkelye által megállapított adó, amely a javadalmak és egyéb egyházi alakulatok dotációját képező javak haszonélvezeti jogának átháramlását terheli ; a jövőben sem lép életbe semmiféle különös adó, mely az Egyház javaira nehezednék. Az Egyház szolgálaira papi hivatásuk gyakorlása címén nem nyer alkalmazást a foglalkozási adó sem az engedélyezés illetéke, amelyet az 1923 november 19-i 2538. számú királyi rendelet léptetett életbe az eltörölt ipari és forgalmi adó helyett, sem más hasonló adó.

i) Az egyházi vagy szerzetes öltöny viselése, ha világiak vagy olyan egyházi és szerzetes személyek viselik, akiknek az illetékes egyházi hatóság ezt jogerős ítélettel megtiltotta és tilalmát e célból az olasz kormányval közölte, tilos és ugyanazon büntetés és megtorlás alá esik, mint a katonai egyenruha illetéktelen viselése.

30. cikkely.

Bármilyen egyházi intézményhez vagy vallásos társulathoz tartozó javak rendes és rendkívüli kezelése az illetékes egyházi hatóság felügyelete és ellenőrzése alatt történik, az olasz állam mindennemű beavatkozásának kizárásával és az ingatlan javak megváltásának kötelezettsége nélkül.

Az olasz állam elismeri az egyházi intézményeknek és a vallásos társulatoknak vagyonszerzési képességét, fenntartván a polgári törvények intézkedéseit a jogi személyek vagyonszerzésére vonatkozólag.

Ameddig újabb megegyezés másként nem határoz, az olasz állam továbbra is kipótolja az egyházi javadalmak jövedelmének hiányait olyan segélyekkel, amelyek meg-

feleljenek, nem alacsonyabb mértékben, a mostan érvényes törvények által megállapított valóságos értéknek. Ennek folytán a mondott javadalmak vagyoni kezelése, amennyiben az egyszerű kezelést meghaladó ügyletekről és szerződésekről van szó, az olasz állam közreműködésével fog történni és üresedés esetén a javak átadása a kormány képviselőjének jelenlétében fog végbemenni megfelelő jegyzőkönyv szerkesztésével.

A jelzett beavatkozás alá nem esnek a suburbicárius egyházmegyék püspöki javadalmai, valamint a római és suburbicárius egyházmegyék káptalanainak és plébániáinak javai. Itt a kongrua-kiegészítés összege, amely a javadalmasoknak a javadalmi birtokon és egyéb vagyonton fölül jár, úgy fog megállapíttatni, hogy minden esztendőben saját felelőssége alatt nyilatkozatot ad az illető egyházmegyében a suburbicárius püspök, Róma városában pedig a bíboros vikárius.

31. cikkely.

Új egyházi alakulatok vagy vallásos társulatok felállítását az egyházi hatóság fogja eszközölni a kánonjog szabályai szerint: elismerésüket a polgári jog szempontjából a világi hatóságok.

32. cikkely.

A jelen Konkordátum és Szerződés által elrendelt elismerések és fölhatalmazások a polgári törvények által megállapított elvek szerint fognak történni, amelyeket összhangba kell hozni a konkordátummal és a szerződés rendelkezéseivel.

33. cikkely.

A Szentszékeknek van fenntartva a rendelkezés a Róma talajában és a királyság területének más részeiben létező katakombák fölött s ebből kifolyólag viseli a megőrzés, rendbentartás és fenntartás terheit.

Ennek folytán, az állami törvények megtartásával és harmadik személyek jogainak tiszteletben tartásával, a

Szentszék eszközölheti a szükséges ásatásokat és a szentek testeinek átvitelét.

34. cikkely.

Az olasz állam megadja a polgári jogérvényességet a házasság szentségének, amelyet a kánonjog szabályoz, mert a család alapját tévő házassági intézménynek vissza akarja adni azt a méltóságot, amely egyezik népe katolikus hagyományaival.

Az ilyen házasságok kihirdetése a plébániai templomon kívül a községházán is meg fog történni.

Mindjárt a házasság megkötése után a plébános megmagyarázza a feleknek a házasság polgári következményeit, fölolvassván a polgári törvénykönyvnek a házastársak jogait és kötelességeit szabályozó szakaszait és kiállítja a házasságlevelet, amelynek hiteles másolatát öt napon belül átküldi a községnek, hogy bevezessék a polgári anyakönyvbe.

A házasság semmis voltára és a «matrimonium ratum non consummatum»-ra vonatkozó keresetek fenntartatnak az egyházi bíróságok és kormányiszékek illetékességének.

Az idevágó végzések és ítéletek, midőn jogerőssé váltak, fölterjesztendők a Signatura apostolica legfelsőbb bíróságához, amely ellenőrzi, vajjon betartották-e a kánonjog szabályait a bíró illetékessége, az idézés, a felek törvényes képviselte vagy makacssága ügyében.

A mondott végzések és jogerőssé vált ítéletek a Signatura legfelsőbb bíróságának idevonatkozó végzéseivel együtt átküldetnek az államnak ahhoz a föllebbviteli bírósághoz, amely területileg illetékes; ez zárt tanácsülésen hozott végzéssel elrendeli a végrehajtásukat polgári tekintetben és meghagyja, hogy a polgári anyakönyvbe beiktassák a házasságlevélnek margóján.

Az ágytól és asztaltól való elválasztás kereseteit illetőleg a Szentszék beleegyezik, hogy azokban a polgári bíróság ítélezzenek.

35. cikkely.

Az egyházi intézmények vagy szerzetesek által fenntartott középiskolákra vonatkozóan megmarad az állami vizsga intézménye. A nevezett iskolák tanulói számára ugyanazok a föltételek érvényesek, mint az állami iskolák tanulói számára.

36. cikkely.

Olaszország a közoktatás alapjának és betetőzésének tekinti a keresztény hittan közlését a katolikus hagyomány szerint. És ezért beleegyezik, hogy az állami elemi iskolákban most folyó vallásoktatás tovább fejlesztessék a középiskolákban, a Szentszék és az állam közös akaratából megállapítandó tantervek szerint.

Ezt az oktatást az egyházi hatóság által meghatalmazott papi vagy szerzetesi tanítók és tanárok fogják adni és kisegítői minőségben világi tanítók és tanárok, akik erre a célra rendelkeznek képesítő bizonyítvánnyal, amelyet az egyházmegye főpásztorának kell kiállítania.

Ha a főpásztor a bizonyítványt visszavonja, ez minden további nélkül megfosztja az oktatót az oktatási képességtől.

A jelzett vallásoktatásra az állami iskolákban csakis az egyházi hatóság által jóváhagyott tankönyveket fogják használni.

37. cikkely.

Hogy lehetségessé tegyék a reájuk bízott ifjúság valóságos oktatását és lelkigondozását, az állami testnevelési egyesületek, a katonai előképző oktatásnak, az Előőrsöknek és a Balliláknak vezetői úgy fogják megállapítani az órarendet, hogy az vasárnapokon és parancsolt ünnepeken ne gátolja a vallási kötelek teljesítését.

Ugyanúgy fognak rendelkezni az állami iskolák előjárói, ha a növendékek esetleg gyűléseket tartanak a mondott ünnepeken.

38. cikkely.

A katolikus Szent Szív Egyetem és a tőle függő Mária Immaculata tanárképző tanintézet tanárainak kineve-

zése a Szentszék «nihil obstat»-jától függ, minek célja biztosítani, hogy semmi kifogásolható se legyen vallási vagy erkölcsi szempontból.

39. cikkely.

Az egyetemek, a nagyobb és kisebb papnevelők, úgy az egyházmegyeiek, mint az egyházmegyeköziek, mint a tartományiak, az akadémiák, kollégiumok és egyéb, az egyházi emberek oktatására és képzésére szolgáló katolikus intézetek, a jövőben is egyedül a Szentszéktől függnék, a királyság tanhatóságainak beleszólása nélkül.

40. cikkely.

Az olasz állam elismeri a Szentszéktől jóváhagyott fakultások által adományozott teológiai fokozatokat.

Hasonlóképpen elismertetnek azok a diplomák, amelyeket a Vatikánváros könyvtára és levéltára mellett működő paleografiai, levéltárosi és oklevéltani iskolák állítanak ki.

41. cikkely.

Olaszország a királyságban és gyarmataiban engedélyezi a pápai rendjelkitüntetések használatát, ha az érdekelt benyújtja a kinevezési brévét és írásban kéri annak beiktatását.

42. cikkely.

Olaszország királyi rendelettel el fogja ismerni a nemesi címeket, amelyeket a pápák adományoztak 1870 után is, valamint azokat, amelyeket a jövőben adományoznak.

Meg fogják állapítani azokat az eseteket, amidőn a mondott elismerés nem esik illeték alá Olaszországban.

43. cikkely.

Az olasz állam elismeri az «Actio Catholica Italiana»-tól függő szervezeteket, amennyiben ezek a Szentszék rendelete értelmében működésüket minden politikai párton kívül és közvetlen függésben az Egyház hierarchiájá-

tól fejtik ki, a katolikus elvek terjesztése és megvalósítása céljából.

A Szentszék fölhasználja a jelen Konkordátum megkötésének alkalmát, hogy újólag eltiltsa Olaszország minden egyházi és szerzetes személyét bármilyen politikai pártba való belépéstől és abban való működéstől.

44. cikkely.

Ha a jövőben valamelyes nehézség támadna a jelen Konkordátum értelmezésében, a Szentszék és Olaszország közös megértéssel keresik a barátságos megoldást.

45. cikkely.

A jelen Konkordátum a ratifikációs okmányok kicserélésével lép érvénybe egyidejűleg a magas Felek között kötött Szerződéssel, amely megszünteti a «római kérdést».

A jelen Konkordátum érvénybelépésével Olaszországban megszűnik az olasz ex-államok volt konkordátumainak érvénye. Az osztrák törvények, az olasz államnak most létező törvényei, rendeletei, szabályai és dekrétumai, amennyiben ellenkeznek a jelen Konkordátum intézkedéseivel, ennek hatálybalépésével megszünteknek tekintendők.

Hogy a jelen Konkordátum végrehajtását előkészítsék, mindjárt annak aláírása után bizottságot fognak ki-nevezni, amelynek tagjait a két magas Fél jelöli ki.

Róma, egyezerkilencszázhuszonkilenc, február tizen-egyedikén.

(L. + S.)

(L. + S.)

Pietro Card. Gasparri.

Benito Mussolini.

**A
RÓMAI KÉRDÉS
TELJES
ÉS BEHATÓ ISMERTETÉSE
FELTALÁLHATÓ**

**BALANYI GYÖRGY Dr.
A RÓMAI KÉRDÉS
C. MŰVÉBEN.**

Bolti ára 6.40 pengő.

(Szent István Könyvek 77. sz.)

Kapható a

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT KIADÓHIVATALÁBAN

Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.

A Vatikáni Város Térképe

0 100 200 300 m.

A város határvonala

Észak

